

ФРЕНСКАТА
ЖЪЛТА КНИГА
по
МАКЕДОНСКИЯ ВЪПРОСЪ.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ
на
ФРЕНСКОТО МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ ДЪЛА.

ПРЕВЕЛЪ ОТЪ ОРИГИНАЛА
Д. РИЗОВЪ.

ИЗДАНИЕ НА В. „ПРАВО“.

СОФИЯ
ИРИЦВОРНА ПЕЧАТИЦА БР. ПРОШЕКОВИ
1903.



Когато пристигахме къмът пръвдни на настоящата „Жълта Книга“, кий не можехме да пишемът пръвдният къмът този пръвдни. Документът, изпечатан във него, са толкоът всички сили во себѣ са, што въвърху изложиха изложени, и даже не-утистии, всъщаки коментари къмът тъгъ. Аза колкото по-обикновено се запознавахме съ тия дипломатически творения, колкото по-дълбоко възможните въ тяхни съкровенъ син-сълъ, толкоът вовече тъ изразиха въ очите и то толкоъ по-силно кий чувствувахме нуждата да изкажемъ поине свойъ общи впечатления по тъгъ.

Първото чувство, което вороди у насъ тан „Жълтата Книга“, е едно чувство съсено отъ гордост и удовлетвореност. Изпитахме кий това чувство още при прочитанието на първите страници. Защото на редъ съ отчаяния стой на нечовешките страдания въ Македония, въ тия склони страници ясно се слуша и усещане пущъ на робът, готовъ вече самъ да тури край на тъгите страдания. И кой знае, дали въ тая готовност на изправление на краката си робъ не ся замързле истоинкът на своето възлюбенъ авторитет на „Жълтата Книга“. Въ всички случаи, въ него именно готовност азъки заложът на бъдещата свобода въ Македония.

Второто впечатление, изнесено отъ „Жълтата Книга“, е, че македонския въпросъ е вече възълът въ фазиса на своето разръщение. При всичките умножени упущени въ него, ти ни пръстана той фазисъ, чето началото на края. Непроходима икономичност би било да се върши, че това разръщение ще настали тамъ скоро и така лесно, както иноземка мечтаеъ и очакватъ. Дипломатът не би биле дипломатъ, ако ся толкова бързъ, колкото са и глупъкъ въ македонския въпросъ бързината на дипломатът е неизмолка, дали и тъ сили да би я желали, защото токът въпросъ е част отъ трима инициални исканеъ въпросъ. На „Жълтата Книга“ създава у насъ уврътността, че искането на Велики Съюз са се вече упълни въ токът въпросъ; а кий съмъ биле книаги убъдени, че, веднъжъ напърбени съ разръщението му, тъ не ще могатъ да не свършатъ тамъ, отъ гдъто би тръбвало да започнатъ: съ единъ политическа автономия въ Македония, гарантирана и приложена отъ сакътъ тъгъ. Ето защо, кий не се тревожимъ, когато възждаме сериозни дипломатъти да се бавятъ съ състакливанието на проекти за прости административни реформи въ Македония. Каквото и да правятъ тъ, все пакъ тъгъ нъма да се удае да примириятъ инициалната съ статус-кво-то, до като ще възлагатъ на самите турци реформирането на Турция. Още по-малко тъ ще успята, посемъ сега, да задоволиъ желания за политическа свобода робъ съ даванието му право само на единъ чисто зоологически животъ.

Нъ вонеше между дипломатът се измиратъ хора, като френския консулът въ Солунъ, които не съмрътъ въ Македония оня християнски елементъ, на чиито плещи може да се сложи възведдането на единъ политическа автономия въ тая страна, кий се боишъ, че едно общо възстание може да се нарежи на той елементъ въ ближкото бъдеще. Защото само единъ начинъ има, кади се, за да се заставатъ дипломатът да признаетъ, че единъ народъ е узрътъ за изъстии правдами: ако този народъ е готовъ да се бори съ оралите въ ръка за тия правдами. И единъ само способъ остава, за да не могатъ тия дипломатъ да затрупатъ съ свойъ книаги единъ политически въпросъ: ако може да имъ се нарушатъ мирътъ. Ако тази книага на капитания не отине Македония, настоящата „Жълта Книга“ ще послужи, като кай-силно аргументирани в кай-добре стимулации революционътъ манифестъ. Въ това отношение, македонцътъ ще бъде кай-щественътъ измежу азичкътъ революционери, които познава историите; защото, во страната крокъ на съдбата, този революционътъ манифестъ е написанъ отъ дипломатъ



на международния езикъ и . . . при благосклонното участие на дама от най-консервативните императори въ Европа.

Такива са искатъ, на които ни катъки „Жълтата Книга“. Но тъ са обичните впечатления, изнесени от прочитанието ѝ. А тя съдържа и някои работи, които не могат да останат замълчани въ един прѣдисловие къмъ нея.

На първо място е недостойното поведение на гърците въ Македония спомо всички ония, които искаха освобождението на тая многоизпътена земя. Има ли нужда да казваме, колко ни печали това покълдение? Нима е толкова трудно на съвременникъ гърци да се отречат от онова иравнствено растъпие, което ини остави въ наследство разложивши се от него византизъмъ? И какъ тъ не чувствува, колко язвата ирония се съдържа въ следните думи на г. Максъ Шублие: „Самият гръцки влади (чети: гръцки владика и гръцки консул) въ Битоля не се вече свърлят да насърчават туй доносническо движение и да взимат страната на турците противъ същите онези християнски народения, които тъ претендират да ги видятъ единъ денъ присъединени къмъ Гърция“.

На второ място идат ония дадни въ „Жълтата Книга“, които ни даватъ косвено право да опровергнемъ една легенда, постоянно повторяна въ Сърбия, а именно: че вътръшната организация въ Македония, въ началото си, била прѣставявлана отъ себѣ си „дружество за убиване на сърби“. Както ще се види отъ единъ рапортъ на г. Констана, тая организация е убивала българите, които прѣдставляватъ. Лъжю е да се заключи, сподователно, че „сърбите“ (прѣимущество по-сърбски: цинци), които са били убити отъ нея организация, не са убити като сърби, ами като турски шпиони. Че това е така, служи за доказателство всизвестниятъ фактъ, че убитите отъ тази организация българи са много повече, отъ колкото убитите сърби и гърци наедно.

На трето място идат друга една легенда, която още се носи изъ Европа, и които прѣставлява вътръшната организация въ Македония, като олицетворявана въ ражковеде отъ г. Бориса Сарафова. Малко е да се захиси по-голямо заблуждение отъ това: г. Б. Сарафовъ е само единъ отъ ръководителите на вътръшната организация, и, като такъвъ, той е все получавал заповѣдъ отъ тая организация да заеме постъ си въ Македония — което и е сториъ. Нищо повече отъ туй. Не е ли странно тогавъ, че горното заблуждение се поддържа и отъ хора, които добре знаятъ същата и мощта на тая организация, и на които не са неизвестни даже лицата, че турски и македонски основи и успехъ да прѣмъръжатъ цѣла Македония съ конкремити? А пакъ още по-странното е, че отъ това заблуждение не се е още свободоръ и управляващия френското агентство въ София. Това последното наление ще тръбва, въроятно, да се обясни съ старата острота, че дипломатията, като изисърекнатъ илажъ, посъдии узинаватъ истината . . .

Било би грѣшило да завършимъ тия и нѣколко реда, безъ да изкажемъ дълбоката си признателност къмъ главния авторъ на „Жълтата Книга“, г. Делакасе, днешния министъ на външните дѣла въ Франция. Ний не се съмняваме, че Македония никога нѣма да забрави заслугите му. А искаме и да възразимъ, че македонската емиграция въ цѣла България телеграфически ще изкаже своята топла чувства на благодарност къмъ благородния този французинъ, и, чрезъ него, къмъ всичките истоги сътрудници, фигуриращи въ „Жълтата Книга“.

P. S. — На читателите може да се види текът прѣодоленъ. Грѣхът не е наши. Дипломатическите документи, които въсички пишатъ, не твърдятъ свободата прѣодоленъ; въвътъ по-добре е, че никой по-добре отъ дипломатите не успѣ да напишатъ същото си въ грѣши отъ франц. Отъ туй — и всичко едно. Ние също се помалчави да прѣдадемъ точно и ясно на български оригиналъ.



№ 1.

Маркиз де-Монтебелло, посланикъ на Френската република въ Петербургъ, до г. Делакасе, министър на външните дъла.

Петербургъ, 25 Февруари 1902 г.р.

Революционната агитация въ Македония, която ежегодно почти се подновява, изглежда, че все време по-обезлекотелни разнъти тя година. Комитетът, който има съдиището си въ България и чиито действия се стъдятъ разделянъ се е на две фракции, едната отъ които, подъ ръководството на Сарафова, се е пръдала на дългови маневри. Имаше се надъхъ, че въстанието на австро-германския архицър Фердинанд въ Петербургъ ще произведе благотворно влияние, и, за нъкото време поне, ще спре революцията на агитаторите въ Македония. Защото не можеше да не се знае, че резултатът отъ туй пактуване на архицъра бъл затвърдяванието на постигнатото споразумѣніе между Русия и Австрали въ 1897 г., когато императоръ Францъ Йосифъ бъл дошъл тукъ. Съдовително, революционната агитация, която сега се развива е толкова по-серозна, че е во-съща отъ всички други катър, накъръ и да се случиха политически събития, които трбъваше да е спрятъ.

При всичкото хладночървие, съ кое то руското правителство се отнася къмъ това положение, австро-германският посланикъ и сърбският министър-резидентъ не са съвсъмъ спокойни. Ако турското правителство бъде принудено да се вийти въ работата, то ще стори това съ енергия, и, може би, съ много голъма енергия. Отъ друга страна, и Сърбия не ще допусне никакво движение на своята граница, безъ да го потуши великага. Отъ всячко туй ика да произвѣзатъ осложнения, чиито последствия не могатъ да не бъдатъ опасни. Графъ Лансфордъ съмнѧва напълно положението. Той изглежда увѣренъ, че въ България са взети всички прѣдупрѣдителни мерки. Ни при все, че македонският комитетъ има съдиището си въ Княжеството, той е състаненъ, въ голъма част, отъ разни народности и е разложенъ въ цѣля Балкански Полуостровъ, та много покрайното въздѣлътие на България ще ставе безъсилно, щомъ революционната агитация започне да се развива вътъ отъ нейната територия.

Монтебелло.

№ 2.

Графъ др-Вошинъ, френски министър въ Белградъ, до г. Делакасе, министър на външните дъла.

Белградъ, 1. Мартъ 1902 г.

Едно сериозно сблъсъжение е стапало въ Иакъ между албанци и редовни турски солдати поради убийството на единъ албански главатъръ. Увѣръзать, че и отъ

¹ Документът е написанъ съ по нови стилъ, т. е. 14 дено по-къснѣ отъ нашия календаръ.
Бълг. на Примеджъ.



дъртъ страни имало много убити и ранени. Тая случка произвежда големо вълнение между населението на черногорската граница.

Моя руски колега не скри от менъ силните беззаконства, що му причиняват революционната агитация, която от тъкое време насамъ се забърква въ Македония и въ Стара Сърбия.⁷) Отъ много източници, които той счита за съвършено сигури, единодушно му заявяватъ, че движението, на чело на което стои македонският комитет, силно се разпространява, и че тая година ще блде много по-малко отъ минаващъ да се спре върху него, очаквай за идущия мъсецъ. При все туй, той ни изказва увърениността си, че, ако вегомътъ прѣдвиждания се осъществятъ, Сърбия ще запази пълна въздържаност. Той е съобщилъ тая своя гледна точка и на правителството си.

Черногорскиятъ министъ на външните дъла, прѣзъ посъдимото си прѣстояние тукъ, увъръля е края, че и князъ Николай бъде рѣшенъ да задържи сѫщото поведение.

Австро-унгарскиятъ и турскиятъ ми колеги, князъ и да не съ напълно убедени въ тая въздържаност на Сърбия, телеграфираха на своятъ респективни правителства въ сѫщата съмисъ.

Всичко.

№ 3.

Г-нъ Макъ Шублие, френски вице-консулъ въ Битоля, до г. Делкасе, министъ на външните дъла.

Битоля, 4 Марти 1902 г.

Надъждътъ се шийне за едно въстание на пролѣтъ, и при все че не трѣбва да се отдади много значение на слухове, които се подновяватъ въ края на всяка зима, не може да не се признае, обаче, че положението отъ година на година става по-опнато и едно движение става все по-вѣроятно. Трудно е да се прѣдвиди точно въ какъ имено частъ на Македония може да се очаква най-много едно българско движение. Трѣбва само да се забѣльши, че, въ тая минута, комитетътъ съгрѣдоточава своятъ усилия възлько по една линия, която започва отъ българската граница и криволачи прѣзъ цѣла срѣдана Македония прѣсъчески почти всички планински и гористи мѣстности на Штипъ, Велесъ, Прилепъ, Битоля и Костуръ.

Нѣма съмѣнение, че комитетътъ сега съ повече готови за едно въстание, отъ която бѣха инициалата година прѣзъ това време. Нѣ искашъ ли го тѣ? Има признания, които би дали право да се прѣдполага такъво вѣщо. Тия признания се състоятъ: въ една повсемѣстна агитация на комитетътъ и въ извѣстно едно беззаконство на турските власти. Отъ мъсецъ насамъ даже, посъдимътъ прѣбъгнаха до помощта на башнозуцътъ въ своятъ дѣйствия противъ българите.

На 26-и Януари, Битолския валътъ увѣдоменъ, че мнозина комитетски главатари се биле събрали въ Екшику, изпрати капитана Рафаътъ бей съ 100 души конница да улови конспираторите. Но, замѣсто да иде направо въ Екшику, Рафаътъ бей се побави въ съсѣднѣтъ села, за да забере съ себѣ си и 200 души башнозуци. Комисариаторътъ, прѣдупреденъ за неговото извѣнение, ималъ време да избѣгне, но жителите на селото го погнали за гѣль: тѣ биле бити и жестоко изтезавани.

Веднажъ повикани на помощъ отъ самите власти, башнозуцътъ съ се счели за отъномощени, и въ тѣкно отскѣтствие, да прогълъватъ прѣстъдъвището на българ-

⁷ Въ оригиналъ съ Сърбия, въ трѣма за е пъти пагубна. Туй се вижда и отъ писмо № 4. Б. на Пр.



съктъ агитатори, толко възче, че турската полиция не се отказа отъ услугите имъ. Благодарение на направените отъ тяхъ обиски въ селата Ерга, Букри, Барешани, Жабина и Ламецъ⁷, 31 души българи бяха арестовани.

До като още да арестуватъ завинтъ и турските власти, ходилъ на селата Жабина и Барешани са биле малтретирани: изпързо – изразени, а посъл – и били отъ башивозути. Едно оплакване отъ Барешани до Битолския валин се остави безъ въспоминание. Нѣкога башивозути отъ турското село Острача още стоятъ въ Барешани, и, прѣль очи, на завинта, продължаватъ своята обиски.

Турците отъ Ресенъ (5 часа на съверъ отъ Битоля) организиратъ единъ анти-български комитетъ. Башу до Ресенъ, по бръзовете на Прѣеванското езеро, турски чети правятъ обиски.

Селото Краи, отъ Накошешката машина, е засто отъ една чета башивозути, които, както и въ Барешани, дѣйствуваха самостоително – и отсутствието на властите и безъ тѣхни заповѣди. Тѣ тук са избиле своята жертва, шото чѣмъ два дена са биле нужни на нещастници, за да могатъ пропътува мъжко-човечия путь отъ Краи до Накошещи.

Случътъ за тия жестокости се разпръсна по селата и силно поради населението. Отъ друга страна, комитетъ, изискали отъ тия жестокости, изглежда като да са спрѣли за минута своята дѣйствия. Тяхната дѣятелност до сега бѣ ухъдявана отъ кирицата на волнищата, ворче или по-матко подкупвания. Не туй стои работата, отъ както е дошло тукъ новия валин. Едълъ паша, които отблизо съди началиниците на волнищата и постоянно ги кара да гонятъ безпощадно членовете на комитетъ.

Дѣятелността на комитетъ е още повече парализирана и отъ войната, що киль са открыли гърци и гърекоманските първеници, които, щомъ се видѣха поддръжани отъ властите, започнаха пакът да правятъ доноси противъ българите. Самиятъ гърция властъ⁸) въ Битоля не се вече съмнѣва да насырчаватъ туй доносническо движение и да изпитватъ страната на турците противъ сѫзъя християнски народи, които тѣ претендиратъ да ги видятъ единъ денъ присъединени къмъ Гърция.

Това осълбяване дѣятелността на комитетъ не успокоява никакъ турците. Тѣ изглеждатъ много разтревожени. Гоѣтътъ турски земевладѣтели, които, во туй врѣме на годината, обикновено се извѣртятъ въ чифликъти си, сега не съмнѣва да оставятъ Битоля. Въ скамия даже градъ царува единъ видъ терора. Съдълъ 6 часътъ вечерта, чаршията е затворена и никой не съмѣ да излѣзе на улицата безъ фенеръ. Дори и съ фенеръ, гражданинъ не рискува да се появява на улицата по нощно врѣме.

Валента, когото запитахъ върху общото състояние на вилаета, отговори ми, че той не се беспокои въче, тий като неговите подчинени добре бѣдятъ; но тази благотворност била необходима, въвеждачи му било известие, че комитетъ се готови „да напасатъ единъ дося ударъ“. Българскиятъ комитетъ въ Крушовската околия (Крушово е градъ, отстоящъ на 8 часа път на изтокъ отъ Битоля) беше рѣшилъ, прѣда два изъсека, да пакъти или убие всичко отъ консулатъ въ Битоля, съ тѣль да се покара Европа да заговори по македонската въдъръ.

По съдѣння, изходящ отъ другъ источникъ, изказа, че Сарафовъ караътъ такъ нарѣченъ „алтѣши“ македонски комитетъ, които продължаватъ да призоваватъ властта му, да започнатъ да дѣйствуваха на проѣктъ. Комитетътъ газаватари сами чувствуватъ, че избликава денътъ, когато тѣ ще трѣбва да започнатъ да дѣйствуваха безъ друго, ако не искатъ да видятъ провалата на своята си организация. А знае се, отъ друга

⁷) Въ преговаря съ капитанство Засичъ, отъ прѣда до е първата изгубена, занесена съ тилено имъ отъ Битоля.

⁸) Пакъ думатъ „турски властъ“ занеси прѣда за разбира гърци и гърци консулъ.

Б. на Гр.

страница, че, ако македонските българи започнат само движение без никаква външна поддръжка, тъ ще бледат смазани. Не е известно, дали възстаническият чети ще бледат подпомогнати от населението — колкото слаба и да биде тая помощ. При все това, комитетският главатари искат да действуват. И ако тъ не успят, както се очаква, да възбудят страната, ще могат, може би, да увеличат възможността, и, по този начин, да предизвикат нѣкоя кланнета.

Туй положение на работите загрижна моите колеги. Депутации от българският съезд постоянно прииждат въ руското консулство, около което турската полиция усилено бледи.

Гърциятъ настояват за взиманието на суроиа мѣрки противъ българитъ.

Сърбската пропаганда, напротивъ, не е неприятелски настроена противъ българитъ. На депутациите отъ сърбските съезди въ вилаета, които идват да търсятъ съветъти му, сърбския консулъ прѣпоручва: да не влизат въ редовете на българският чети, иъ всѣкога да запазват спрямо тѣхъ най-благосклоненъ неутралитетъ, и даже да имъ помагат въ случаи, когато четите сѫ принудени да се спасяват отъ прѣстълванието на турците.

Това поведение на сърбския консулъ ми се вижда иллюстрация. Твърдъ слаба въ тия мѣста и недостатъчно организирана, сърбската пропаганда би се компрометирала безполезно, ако би искала да поставиа прѣмърътъ на българитъ. А тъкъ известно е, отъ друга страна, че, ако се опъчват противъ българското възстаническо движение, сърбите ще изгубятъ симпатията на мѣстните населениета, които не сѫ толкова патриоти, колкото сѫ петимни да се отвръщат отъ днешното си историческо положение, и, поради туй, съ радостъ ще посрещнатъ всѣки свой освободител, който и да бъде той.

Максъ Шубаше.

№ 4.

*Г-нъ Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ,
до г-нъ Делакасе, министъ на външните дѣла.*

Пере, 6 Мартъ 1902 г.

Ваше Прѣвъходителство благоволи да ми съобщи един писмо на графа де Волнио, въ което нашия министъ въ Бѣлградъ изказва сълнитъ беспокойства, що причиняватъ въ тамошните дипломатически краеве революционната агитация, забѣгъвана напослѣдъкъ въ Македония и въ Стара Сърбия.

Благодарееки В. Прѣвъходителство за туй съобщение, азъ считамъ за свой длъгъ да го запозная съ мѣстните си върху сегашното положение, което ми изглежда отъ естество да видища силни страхове. Още отъ началото на зимата, моеето внимание бѣ постоянно привличано отъ усилията на българскиятъ комитетъ въ Македония.

Отъ пъскорощни разговори, които имахъ съ своите колеги — и, между другите, съ руския посланикъ — излиза, че и тъ сѫ получаватъ напослѣдъкъ особено обезпокойтелни съдѣдии относително ровеннята на българскиятъ и македонскиятъ комитети, които сериозно приготвяватъ един въстание за на пролѣтъ. Истинъ е, че подобни случаи се търсятъ почти всяка година прѣзъ туй врѣме; иъ азъ трѣбва да заявя, че тази година, по моему, тъ заслужава повече вѣра, отъ колкото прѣзъ минулите години, и че, всѣдѣствие на голъмъ разпространение, което е взело революционното движение, този пътъ, може би, ще биде по-макро да се спре възникътъ.

Послѣдните събития, станали въ Испекъ, сѫ произведи един голъмъ възбудждене между програмичните населениета. Нѣма съмѣнъ, че подобни случаи сѫ отъ



естество да отегчават все повече и повече положението, и, при днешното състояние на духовството у християни и турци, могатъ се очаква опасни експулсии.

Азъ искахъ да се надъждамъ, че и този път ще могатъ борещи се избъгна тази роля озованието, толкова опасна по онки последици, що може да повлияе във всички агитации на Балканския Полуостровъ; но сега вече азъ не се рѣшавамъ да храмя, въ това отношение, онки оптимизъмъ, който проявяваха никаката година. Опаснитетъ признания днесъ съмъ повече, и тъй какъ да излагатъ дълга да приложатъ вниманието на В. Прътъско-действие върху събитията, готови се във тези турски области, които, може би, скриватъ още многое изненади и много заплахи за Европа, до денът на окончателното рѣшение тъхната слобда.

Константи.

№ 5.

*Маркизъ де-Реверсо, посланикъ на Френската република въ Върна,
до г. Делкосе, министъ на външните дъла.*

Върна. 9 Мартъ 1902 г.

Новините, които съмъ пристигналъ въ тукашното министерство на външните дъла върху положението на Балканския Полуостровъ, съвпадатъ съ онки на нашите и руските агенти. Хоризонтьт е краченъ, и страховетъ отъ едно въстание на пръвъ изглежда тази година по-основателенъ, отколкото всички други пъти. Навсякдъ се готвятъ за борба, особено въ Македония, гдѣто турските притеснения като че ли се удвоватъ.

Руските посланици, които тия дни се е съещавали съ графа Голуковски, увери ме, че съществуватъ пълно съгласие между дългите правителства, за да упражнятъ до колко тук е възможно, влиянието си въ пользу на мирът и тишката. Нъ ще надъждъ ли тук влияние? Всичко зависи отъ една искра, която може да подпали барута, отъ завоеватъ, кою има да подаде изъ Цариградъ, и, главно, отъ начинътъ, по който ще бъдатъ разбрани и изпълнени тия заповеди.

Реверсо.

№ 6.

*Г-ън де-ла-Буланжеръ, пълномощенъ министъ, натоваренъ съ управлението на агенцието и генералното консулство на Франция въ София,
до г. Делкосе, министъ на външните дъла.*

София. 10 Мартъ 1902 г.

Съ интересъ прочетохъ рапортътъ на графъ де-Воинъ и на маркизъ де-Монтебело възгру опасността отъ едно революционно движение въ Македония. Особено привлечоха вниманието на сподвижника на нашия висше-консулъ въ Битоля, които съдъжани като да доказватъ, че забължаната опасност не е химерична.

Отъ прошката до сега агитации може ли да извикатъ едно сериозно въстание безъ тъжно настъпление отъ вънъ? Позволено е да се съмнаватъ въ туй. Сърбия, винаги г. де-Воинъ, обещава да пази външната въздържаностъ; Черна гора изявява същътъ напрѣжение; известно е, че Гърция е отпредъ враждебна на едно движение, което ворача у нея само скърб и отъ което ищо добро ти не очаква. Шо се отъноси до България, ти е абсолютно спокойна и мирътъ ией е нуженъ: никакъво образуване на чети, никакъво изправление на оръжия и припаси, никакъво поддръжателно ръжение, българското правителство не търпи днесъ — и турскиятъ комисаръ самъ признава



коректността на леговото поведение. Съдъсвателно, никакое правительство на Балканския Полуостровъ не дава, нико то касърчение, нико то помощь, на македонските агитатори. Опасността вече не идва отъ тъхъ. Българското правительство нѣма намѣрение да покровителствува македонските комитети, чинто дѣйствия сж станик компрометиращи. Изоставено само на себѣ си, движението, водено отъ придобитата сила, трбаше да вземе чисто революционна форма.

Тая еволюция бѣ фатална, и отъ таинъ ще дойде опасността въ денътъ, когато идентъ за въстание биде достатъчно развита въ Македония. „Ний не желасиши нищо друго, освѣти да се изпречатъ отпредъ ни 20,000 въстаници, за да скършиши единашъ за винаги съ тѣхъ“ — така бѣ ми казалъ турския комисарь.⁹⁾ Само че всѣка турска репресия е пъзига съ непрѣвидени случаиности, даже когато ти с оправдана; винаги опасна по своята прѣкаленост, тя може да срѣти неочаквани отпори. Въобще, турска репресия никога не е изчерпвала вѣкъ въпростъ, а, напротивъ, поставяла го е на дневенъ редъ.

Ж. де-ла-Буллинеръ.

№ 7.

Г-нъ Делкасе, министъ на външните дѣла, до маркизъ де-Монтебело, посланикъ на Френската република въ Петербургъ.

Парижъ 13 Мартъ 1902 г.

Отъ посѣдните рапорти на нашите посланици въ Цариградъ и Вѣна изясня, че иакшо могатъ се очаква скущия въ Балканския Полуостровъ. Впрочемъ, туй положение на работитѣ е изобщо доста извѣстно, и даже самъ азъ имахъ случая да измекна на него два пъти отъ трибуната на парламента.

Отъ друга страна, тукъ приложена ще намѣрите една официозна памятна записка, която ми се предаде отъ турския посланикъ, въ която отбѣгъзва, отъ турска гледна точка, загражеността поради положението на Балканския Полуостровъ.

Макаръ — споредъ вашия рапортъ отъ 28 посѣдни Февруарий — императорското правительство и да гледа спокойно на близкото бѫдже въ Балканския Полуостровъ, но признашти, когато ни идатъ отъ разни страни, подтвърждаватъ своеарѣменността на разѣненитѣ ни напослѣдъ възгледи съ Петербургския кабинетъ върху необходимостта да се направятъ прѣостережения на В. Порта. Безъ съмѣнъ, иие не сме да не разбираемъ крайната прѣдлаганостъ, съ която трбва да се формулиратъ въ Цариградъ прѣоръжи за умиротворението на областъ, гдѣто християнски елементи се намиратъ въ съперничество съ турски елементи. Ний знаемъ и злоупотрѣбенето съ тия съѣти, чо могатъ направи турскотѣ власти, като взематъ отъ тѣхъ прѣдлогъ, за да упражнятъ прѣказани и несправедливи строгости въ ущърбъ на онай именно чистъ отъ населението, която ний искаемъ да покровителствуемъ. Нѣ въ каквото положение и да би се намирала работата. Съмѣтъ сж дължни да прѣдварятъ всѣкаква двусмысличество въ туй отношение. Подъ тии резерви, азъ бихъ желалъ да узия съобразената, до които би довели рускиятъ министъ на външните дѣла всичките тия съдѣния върху положението на работитѣ въ Балканския Полуостровъ.

Делкасе.

⁹⁾ Въ оригиналъ стои бѣ ли камъл [нѣзакъ дѣ]. и тѣбъ да е нечакана погубъка [нѣстъ: иѣ-
чай дѣ], замѣто симѣтъ камъл думъ са турски въ камъчи, като думъ промисъти. Тие думи са доста съмѣ,
за да си зовемъ единъ френски дипломатъ да ги тур въ чужди уши, безъ да са билъ тѣ промисъти, и
доста забавителни, за да може да ги каже всѣя турска дипломатъ.

Б. по Пр.



Приложение.

Отоманското правителство е убедено, че македонският комитет приготвял
заскори един акт за осъщественето на тъхните разрушителни доктрина-
ции. Тъхните намерение да разрушат желанията на много пунктове във европей-
ските области и да пръвзиматът владицата, та, во тое начинъ, да даватъ поводъ за ин-
тервенция и разсъждане във Нар. Събрание, които би задължалъ бълг. правителство
да се обърне къмъ Съюзът, за да иска външното и външното лице.

Българската Портата счита за нуждно да предупреди за туй европейският каби-
нет, увърена, че тъ не ще се оставятъ да бъдатъ измамени отъ подобни хамевра.

Императорските власти иматъ да са всички действителни и трайни за подър-
жанието редът и сигурността, та всъщ пръстапенъ сеять ще биде на бързо водене.

В. Портата моли Н. Пръвъстодолитецъ г. министър на външнитетъ да даде да благо-
изволи и изпрати на френския дипломатически агентъ въ София наставления, съ които
да го водиши още сега да даде на бълг. правителство да разбере, че такава една
востанка отъ негова страна не ще намери никакъв поддръжка пръвъ Великият Съюз,
чиято единичка гражка е подържанието на редът и тишината.

№ 8.

Г-н Делакор, министър на външните дълги, до г. де-ла-Булониер,
пълномощенъ министър, наполовина въ управлението на агенцието и ге-
нераленото консулство на Франция въ София.

Париж, 13 Март 1902 г.

Честъ имамъ да ви изпрати тукъ приложения прѣписъ отъ една официална
паметна записка, които напослѣдъкъ ни прѣдалъ турския посланикъ въ Парижъ, за да
ми предъведе вниманието върху загражеността, що причинява на В. Портата агита-
цията, които се проявява въ Балканския Полуостровъ. Както въ сами ще забѣльвате,
турското правителство изглежда да върва въ близки революционни прѣприятия отъ страна
на българския комитет, и изказва желание да биде упразнено едно въздѣствие върху
българското правителство, за да се прѣварятъ тие прѣприятия.

Сега за сега, ико защо да бързимъ съ една точно определена постапка да
извлекътъ българското правителство въ горната синьо, понеже ико защо да прѣдсѫдимъ
събития, които, надъждъ, ико да се случатъ.

Прѣди да взема тъкъвата инициатива во той въпросъ, азъ счедъ за свой дългъ,
тъ каквото положение и да се напира работата, да се споразумя съ Петербургската
кабинетъ. Съдователю, до кога започда, кий ще счедъ настоящето на съобщение,
като прѣдизначенъ съмъ за ваше увѣдомление.

Въ всъщи случаи, азъ ви моли да направите това на съобщение прѣдметъ за
разговоръ съ вашия руски колега, съ когото вий трѣбва да се намерите въ постоянно
съгласие во въпросъ отъ тъкъвъ естество.

Въ общи думи, вие можете още отъ сега да призовите на българското прави-
телство голъмата важност, които вий придавамъ на подържанието тишината въ Ма-
кедония, и да му изкажете върата въ, че, въ случаи, неговото съдѣстие ико да ни
биде отказано, улеснявайки, во тое начинъ, усъдътъ, които вий не пръставамъ да пре-
важа въ Цариградъ, за да изтъргвамъ отъ Портата едно сериозно подобрене сълбата
на населението въ Македония.

Делакор.



№ 9.

*Г-н Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ,
до г. Делкасъ, министъ на външните дъла.*

Пери, 17 Мартъ 1902 г.

Новините отъ Македония съдятъ обезпокойтелни.

Въ своя рапорт отъ 4-ти Мартъ, г. Шублинъ твърди, че башивозуши съдятъ употребени отъ турските власти противъ жителите на с. Екиши-су, и че тъзи башивозуши още продължавали да праватъ масакри въ селата Букри, Барешани, Жебяни и Лажецъ. Азъ се гърди да видя още днесъ воения министъ, за да му съобщамъ тия работи, и да му припомня, че тъй съдятъ противни на постановленията на договорите.

Нъколцина отъ моите колеги ми изказаха желанието си да подадатъ на Портата една общнаnota относително разбърканото положение въ тая областъ. Види се, че правителствата имъ съдятъ обвинявани да сторятъ това. Азъ, обаче, не вървамъ въ полезното на подобна постапка, щомъ всичките представители на Съюза не съдятъ разположени да взематъ участие въ нея.

Констанъ.

№ 10.

*Г-н де-ля-Буланжеъ, пълномощенъ министъ, натоваренъ съ управлението на агенството и генералното консулство¹) на Франция въ София,
до г. Делкасъ, министъ на външните дъла.*

София, 23 Мартъ 1902 г.

Въ посъднина ми разговоръ съ г. Даневъ, той напомни ми повторно, че редътъ не ще бъде нарушенъ въ България, гдъто комитетътъ, не само се стъдятъ сега, ильо съдятъ и лишаватъ отъ всички съдъства. Той ми изказа още своето убеждение, че агитацията въ Македония е повърхностна. Азъ се възползвахъ отъ случая, за да му заявя, съгласно вашите наставления, каква важност имъ предавамъ на подържанието редътъ, задовоалствието което иеговитъ увърения ни причинява, и върата, която имъ имамъ въ съществието на княжеското правителство — което, впрочемъ, знае нашето заставление за населението въ Македония.

Моя руски колега, съ когото азъ се грижа да съмъ въ гълъно съгласие, бѣ натоваренъ, поради обезпокойтелни новини отъ България, да прѣпоради на българското правителство да бъде добре. Никой отъ моите колеги, освенъ италианския, не изглежда да е получилъ съобщение на турската nota. Австро-германската агенция направи аналогична постапка съ онай на г. Лермонтова. Шо се отнася до г. Полако, който ме запита, да ли имамъ наставления и отъ какво естество съ тъй, азъ му изказахъ чувствата, които бѣхъ натоваренъ да изрази на княжеското правителство касателно македонското заставление.

Ж. де-ля-Буланжеъ.

№ 11.

Г-н маркизъ де-Лонгвилъ, посланикъ на Френската република въ Петербургъ, до г. Делкасъ, министъ на външните дъла.

Петербургъ, 27 Мартъ 1902 г.

По поводъ на посъдната nota, която ви прѣдалъ Мюнхъ бей²), вчера имахъ случай да поговоря съ графа Лансдорфа по агитацията въ България и Македония. Като

¹ Въ оригиналъ стои само консулство — очевидно всички грънци.
² Турски посланикъ въ Петербургъ.

Б. и. Пр.



настъ, и императорското правителство не е пръстяло и не прогължда да даде съдът на благоразумие, както въ София, тъй и въ Цариградъ.

Шо се отнася до бълг. правителство, неговото алтруинско положение е толкова делничко, неговите финансови затруднения са толкова тежки, чото то само не може да не чувствува, каква използвателна необходимост има да избъгне всичкото осложнение.

Вероятно, то е взело всички възможни мърси, за да спре разпространението на въстанието на комитетите, настъпили въ неговата територия. То е турци изграждали си единът твърдът градът кордонъ отъ войски. Турското правителство, отъ своя страна, е взело същите предпазителни мърси. И ако тия мърси на двѣте страни са искренни, всъка серозна агитация ще биде лъжко избъгната и предупредена. Турция ще биде даже много енергична въ потушаванието и на лай-нашите скулове; тя, може би, ще биде даже много енергична. Нъ въ това и състий опасността, на която императорското правителство и правителството на Републиката са взели прижата да укажатъ.

Монтебелло.

№ 12.

Г-нъ Констанъ, посланикъ на Французската република въ Цариградъ, до г-нъ Делласе, министъ на външните дела.

Писмо, 7 Април 1902 г.

Макаръ отъ икономическо връзне настъ турското правителство да се страхуваше отъ осложнения, причинени отъ страна на македонския комитет, и въпреки илличността, пръвъ тая времетъ, създала му албанскиятъ пътешествен, у който безнадеждността е избухвала застъпътъ къмъ вензелата и грабежите.

Пръви икономически землища на турското правителство да вземе достащи военни мърси, и Иса Балджица, съ 300 души, нахвърли къ Нови-пазаръ и засели конакътъ, като принудилъ управителя да избъгне къръпостъта. Тази насилийска манифестация, която е имала за целъ да изтърчи посещаването на единъ много популяренъ главатаръ, Акифъ бей, убеди се е съ пълна успѣхъ: днесъ научихъ, че искалата милост е била вече дадена. Несъдоволни само отъ този успѣхъ, албанцъ искаятъ сега събърнието на Ново-пазарския каймакамъ, когото обвиняватъ, че била заточилъ Акифа. Нашия приятелъ-консулъ въ Скопие, който ни доклади това извѣстие, боя се отъ вскоришия воененъ сълущенъ, ако не се даде пълно удовлетворение на недоволниците.

Както и да е, а турското правителство рѣши да вземе достатъчни военни мърси, за да покрие икономическо възможно промъщаване; и, поради въмощната въ съкровището, която въмощна не позволява да се хранятъ едно голъмо количество достъпни толкова войски, възможно 36 батальона „лијве“, която поискъ великия везиръ, военниятъ министъ не може да мобилизира повече отъ 24. Тѣ близо разпрѣделени въ окръзите, глѣдътъ скуловете са вай-възможни, а именно: 11 въ Скопие, 4 въ Битоля и 9 около Солунъ, отъ глѣдътъ могатъ да бъдатъ изаратени въ три разни направления. По този начинъ, войските въ областта близо увеличени отъ 45,000 на около 60,000 души. Одришки гарнизонъ даде единъ батальонъ за пазене железнодорожната линия Солунъ—Делчевградъ, близу до Драма, глѣдътъ е твърдъ лъжно да се извършатъ на създуха много искажени съоражения, и, благодарение на туй, да се извърши съсрѣдоточението на войските.

Най-доскатъ, изврати се единъ батальонъ на югъ отъ Одрикъ, за да усмири караулите, които наблюдаватъ българската граница, прѣзъ която атентатъ на комитетъ македонски твърди сѫло.

Констанъ.

2



№ 13.

Г-нъ Делкасе, министър на външните дълга, до г. маркиз де-Монтефело, посланикъ на Френската република въ Петербургъ.

Парижъ, 11 Април 1902 г.

Турския посланикъ въ Парижъ ни предаде цѣла серия отъ иоти, въ които разкрива ровенитета на българскиятъ комитетъ, казва, че тъ били се снабдявали съ ордени и привели отъ военниятъ складове на книжеското правителство, и моли, щото „едно рѣшително съобщение да биде направено на туй правителство, за да се тури край на тия работи“.

Азъ се тъкся да отговоря чрѣзъ г. Констанътъ съѣдното:

Азъ ще припомня съѣтътъ за блителностъ, които ний задочимъ въ София и които не се отказвамъ да ги подновимъ. Отъ друга страна, ний знаемъ, че Портата тури въ ходъ всичкитъ необходими срѣдства, за да спре развитието на всѣко движение въ европейскитъ си области, предизвикано отъ нарушителите на редътъ. Нъ ний разчитавамъ, главно, на мъдростта и умѣркъността, съ които турските власти ще употребятъ тия срѣдства, за да могатъ тъ да дадатъ добри резултати въ полза на общото спокойствие.

Сама Портата и разкрива тактиката на комитетите, стрѣмящи се да предизвикатъ сурови репресии, за да привлечатъ симпатия върлу жъртвите на тия репресии. На турското правителство предстои да осуети тая тактика, като се отнася добре съ населението, и, по този начинъ, унишожи влиянието на комитетите; а въ случаи на нужда, като се предъзима строго само до неизбѣжните принудителни мърки. Въ подобни случаи, то трѣбва старательно да избѣгва всѣко употребление на недисциплинирани елементи, където са башивозути и турското население, чието необуздано съѣдство може да поизточе само опасни осложнения.

Азъ ви моля да предадете на графа Ламсдорфа съмѣзъ на това съобщение, което г. Констанътъ ще направи тия дни, за да може и императорското правителство, отъ своя страна, да направи подобно съобщение на В. Порта, ако го счита за ужътъ.

Делкасе.

№ 14.

Г-нъ Делкасе, министър на външните дълга, до г. де-ля-Булиньєръ, пълномощенъ министъръ, натоваренъ съ управлението на агенството и генералното консулство на Франция въ София.

Парижъ, 12 Април 1902 г.

Турския посланикъ ни предаде напослѣдътъ нови иоти по съществената въ Македония, въ които воти той разкрива ровенитета на българскиятъ комитетъ, казва, че тъ се снабдявали съ ордени и привели отъ военниятъ складове на книжеското правителство, и моли, щото „едно рѣшително съобщение да биде направено на туй правителство, за да се тури край на тия работи“.

Азъ съмъ на мнѣние да посочи тия дни съмѣзъ на отговора, който нашия посланикъ въ Цариградъ ще трѣбва да направи на тия съобщения. Между това, и не разчитамъ на благородните и наблюдателности на книжеското правителство, за да се избѣгне всѣко постадка, която би могла да даде поводъ на обвинения противъ него отъ този родъ. Варочень, ний не се съмѣзвамъ, че книжеското правителство си дава тъкъ съѣтъ за голъмия интересъ, който то самъ има да се запази мирътъ въ Бал-



кийски Полуостровъ. И дипломатическият агент на България, г. Златовинчъ, когото видяхъ въ сръда, дале на меноколебани увърения за това.

Азъ щи опълномощавамъ, ако считате за нужно, да приведите тук на княжеското правителство, и да пръвъзложите въ този духъ съ своите колеги — особено съ дипломатическия агент на Русия — раздѣлението на външните, които ви са все оценили, както и явите съ рапорта си отъ 23-и Марта. Всичко позволява да се пръвъзложи, че и вашите колеги са получали отъ правителствата си настаниене въ същата синьорка, каквато са и нашите.

Делакас.

№ 15.

Г-но Делакасе, министъ на външните дъла, до г. Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ.

Парижъ, 15 Август 1902 г.

Турският посланикъ въ Парижъ ми прѣдале тия дни нови моти по същото време въ Македония, въ които моти той разкрива роменската на българския комитетъ, казва, че тъ се събдявали съ ордени и припаси отъ военните създадове на княжеското правителство, и моти, што „едно рѣшително съобщение да се направи на туй правителство, за да се тира край на тия работи“.

Ний не се отказвамъ да подложимъ и опрѣдѣлямъ по-точно съдѣтъ за българското, които сме дали въ София. Отъ друга страна, ний щънямъ прѣдвидливостта на В. Порта, които изглежда да се е засега съ събирането на заплашаването съ области на редовни сили за действие, доста значителни, за да може обесърдчи съ тъкъ съдѣтъ на авторитетъ на безредици, и, въ случаи на нужда, да спре разчитането на тия сили. Нъ ний разчитамъ, голямо, на умъртвеността и мадростта, съ които турскиятъ властъ ще използуватъ евентуално тие сили, за да могатъ тъ да дадатъ добри резултати въ полза на общественитето спокойствие.

Портата сама на разкрия тактиката на комитетъ, които състояла въ прѣдизвикването на сурови репресии. Благодарение на които да могатъ се свечели съзнателни за хъртвите на тия репресии. На турското правителство прѣбалъжи да осуети тая тактика, като уничтожи външнитето на комитетъ прѣзъ населението чрезъ едно спешедлано отъгласие съ тъкъ, въ случаи на нужда, като се уврѣдяватъ само неизбѣжни принудителни мерки. Такъво поведение би било съгласно, и съ собствените интереси, и съ заинтересенитето, които то е имало спрямо Съюза.

То трѣбва стратегично да избѣгва, въ подобни случаи, служенето си съ недисциплинирани елементи, които са били използвани отъ турското население, чието необуздано съдѣтъ може да създава само тежки осложнения.

Вий ще бидете добри да съобщите на В. Порта указанията, които прѣдшествуватъ. Азъ иматъ гръжката да ги доведатъ до знанието и на Петербургския кабинетъ, съ които считамъ нужно да се подържа общността на външните въ тъзи обстоятелства.

Делакас.

№ 16.

Маркизъ де-Лонтибево, посланикъ на Френската република въ Петербургъ, до г. Делакасе, министъ на външните дъла.

Петербургъ, 15 Август 1902 г.

Не пропускайте да съобщите на министъра на външните дъла извънската, съдѣща се въ телеграмата ми отъ 11-и Август.



Графъ Ламборфъ поръча да се отговори на официалните турски жалби на Портата точно въ същата смисълъ, както и вие мислите да отговорите чрезъ г-н Констана.

Тукашния турски посланикъ възочва известни факти въ Армения, които, съдъл пръвърица, се оказватъ лягърни. Същото трябва да е и относително фактите въ Европейска Турция. Изглежда, прочее, че упоменато се пръвъречава работитъ, и то много пръвъречено, та ще е нужно да се дадатъ на Портата енергични съвети.

Монтебелло.

№ 17.

Г-нъ де-ля-Булиншеръ, пълномощенъ министъръ, натоваренъ съ управлението на агенцието и генералното консулство на Франция въ София, до г. Делкасе, министъръ на външните дълга.

София, 16 Август 1902 г.

Министъра на външните дълги ни даде същиятъ съдъсия върху взетиятъ напоследъкъ ифърки отъ страна на княжеското правителство, както за да се спре изпращането на ордани и припаси въ Македония, така и за да се попръчи на всъки опитъ въ бъгарската територия да се помага на революционните комитети.

.Споредъ закона, каза ми г. Людекановъ, правителството може да запръти „пръвнаснинето на всички вещества, и, въ случай на нарушение, да ги конфискува; същата власт има и во отношение прекаските и патроните. Не е иначе изпращане, на доколко, както се твърди, е само изпращане за патрони, които инициативни конфискувания. Касателно ордани, закона не пръвнася и не забранява пръвнаснинето имъ; съществено, имъ не може да конфискувате ордани. Ала въ качеството си на „министр на алтръншнитъ дълги“ и пръвъръчъ на изключителните обстоятелства, азъ „идохъ кат-строги наставления, като военцески ифърка, щото пръвнаснине и изпращане на ордани да не се допуска въ окръзите Кюстендилски, Софийски и Пловдивски.“

.Въ 1897 год., при министерството на Стоилова, 92.000 браковани пушки билоха „продадени на търгъ и купени отъ единъ македонецъ, на име Ивановъ; качество ко-личество отъ тях пушки се камаратъ складирани още и сега въ разни градове на Бъгария. Тъхното пръвнаснине по направление къмъ границата сега се съди и е затруд-нено. Тази ифърка биде взета всъдствие една пратка на пушки отъ Русе съ пръвна-значене за Кюстендилъ; вагона, който ги съдържа, ще биде задържанъ въ София.“

.Двеца запасни офицери, г. г. Сасев и Стоиловъ, и двамата македонци, единия „агентъ на комитетите въ Дубникъ“, а другия — въ Кюстендилъ, билоха арестувани, „за да блудятъ пръвратеки полъ конвой, първи въ Габрово, втори въ Добричъ (ближу до Варна), за която се интересиратъ.“

.Осъдътъ туй, начавашитъ за гаритъ въ Радомиръ и Царибрдъ, като ком-проместириани въ една афера за пръвнаснине на патрони, билоха пръвместени, единия въ „Мездра“, другия въ Търново“.

Г-нъ Людекановъ се нахъдва, че не ще може вече да блуде възхищения на съмътните всърхиностита въ миролюбивите начинъния на княжеското правителство. Отъ друга страна, той изглежда доста загриженъ поради движението на войски, което тур-штът прави въ околностите на бъгарската граница, и поради приготовлените за една същинска мобилизация, които му са съобщени отъ Одришъ. Той не сака и без-всокостата си по този случай, което безспорностъ съ проявилъ вече и въ печатъ.

* Въ притиха стоя Дунавъде — очаква печатъ пръвнаснини

Б. за Пр.



Не зная, до колко тъ са основателни; иъ публикуването въ Външните вѣстници на единъ израсухъръ, съ който Портата търсия била единъ видъ наядът отъ Европа, за да тури край на българскотѣ ровенки, бѣ затѣ подействувало на общественото мнѣніе, а военнитѣ, които излязъ отъ Турция, не са отъ естество да го успокоятъ.

Аль забѣгахъ на министра на външнитѣ дѣла, че Сълѣтъ дадоха вече да се разбере, че тѣ не би последвали благословно, нито на едно нападеніе отъ страна на Турция, нито такъ на едно прѣдизвикателство отъ страна на исканитѣ съѣди, и че тия разположения на Сълѣтъ ни изглеждаятъ отъ естество да го успокоятъ, шоътъ княжеското правителство дѣрка едно коректно поведеніе.

Ж. де-ле-буаниери.

№ 18.

Г-нъ Делласе, министър на външнитѣ дѣла, до г. Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ.

Парижъ. 27 Априлъ 1902 г.

Правомилни писмото си отъ 13-ий текущий, честь имамъ да ви изпрати прѣписъ отъ една нова нота на Мюнхъръ бей, иъ която ся указаватъ иѣропскѣ, чоъ тъкакъ да вземе турското правителство, за да прѣдвари съупотвѣтъ въ Македония.

Шо не задължавате, ако вземете писменно актъ прѣдъ В. Порта отъ увѣренината, които ни са дадени въ тая нота: че само редовнитѣ воени власти и жандармската ще бъдатъ въззовани да потушаватъ съупотвѣтъ, които би произлязълъ.

Делласе.

Приложение.

16 Априлъ 1902 г.

Турская посланикъ има честь да доведе до високото знаніе на Н. Прѣдѣско-дителство министра на външнитѣ дѣла, че В. Порта, съ цѣль да прѣдвари, и, ако стапе нужда, да потуши всѣко разрушителю дѣствие на българскѣ македонски революционни чети въ европейскѣ області на империята си, е взела вече всичкѣ иѣропскѣ, които изисква сегашното положение.

Точки наставления се дадоха на важнитѣ въ Одринска, Солунска, Битолска и Косовска вѣтиети, за да запазятъ редътъ и тишната въ тия области, и за да се забрани строго на населението да съдѣствува въ случаѣ, че би произлязълъ съупотвѣтъ, тъкъ като тази гръбка е изключително възложена на военните власти и на жандармската.

№ 19.

Г-нъ Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ, до г. Делласе, министър на външнитѣ дѣла.

Парижъ. 5 Мај 1902 г.

На 21-и истекътъ иѣсътъ, В. Прѣдѣско-дителство не показвате да взема писменно актъ прѣдъ В. Порта отъ увѣренината, дадени въ една нота, които бѣ ам прѣдалъ Мюнхъръ бей на 16-и същия иѣсътъ; тѣзи увѣрени се отнасятъ до иѣропскѣ, взети отъ турското правителство за поддръжката на редътъ въ Македония.

Съгласно наставленията на В. Прѣдѣско-дителство, на 29-и априлъ, аль прѣдадохъ на Портата нотата, прѣбълъ отъ които правилъ тукъ.

Констанъ.



Приложение.

*Г-н Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ.
до Тевфикъ паша, министъ на външните дъла.*

Париж, 29 Април 1902 г.

На 16-ия текущий, посланикъ на Н. И. В. Сухтина въ Парижъ е ималъ честта да прѣдаде на министра на външните дъла на Републиката една нота, по съмъзъга на която биле дадени точни наставления на валидътъ въ Одрийски, Солунски, Битолски и Косовски вилаети, за да запазятъ редътъ и сигурността въ областите и строго да забранятъ външното на населението въ случай, че би произвѣзли смутове. тъй като така гръцка е изключително възложена на валидътъ власти и на жандармерията.

Честь иматъ да увѣдомя В. Прѣдѣлътъ, че, съгласно заповѣдта на моето правителство, азъ взимамъ акътъ, въ него виж, отъ увѣренията, които са му биле дадени въ такъ съмъзъ отъ турското правителство.

№ 20.

*Маркизъ де-Реверсо, посланикъ на Френската република въ Виена.
до г. Делласе, министъ на външните дъла.*

Виена, 13 Мај 1902 г.

Комисията по външните дъла при Унгарската делегация, разглеждайки бюджета на външните дъла, е запитала графа Голуховски върху формата и текста на споразумѣнието, сключено прѣзъ 1897 год. въ Петербургъ между Австро-Унгария и Русия. Министъ е отговорилъ, че не съществува формална и писана конвенция, иъ само единъ устъ разгълъжение на възгледи върху необходимостта за дълътъ правителства да изложи мирътъ на Балкан. Полуостровъ, прѣзъ единоврѣменно въздѣлъствие върху разните народи, които го населяватъ.

Реверсо.

№ 21.

Г-нъ Бонарде, натоваренъ съ управлението на агенциите и на генералното консулство на Франция въ София, до г. Делласе, министъ на външните дъла.

София, 16 Юни 1902 г.

Македонската агитация, въ такъ минута, е прѣдметъ на утрежденостъ за правителството.

Изглежда, че една доста значителна българска чета, подъ началятво на единъ запасенъ подполковникъ, на име Якочъ, свое въ Македония и била имала съ турски башинбозути едно сериозно сражение, въ което тя била изцяло побѣдителка.

Тези факти съвпадаха съ появяването въ официозния органъ на комитета, въ „Реформи“¹⁾ на буйни статии, които са истинско призоваване на оружие противъ турците: „тъй като момента е благоприятенъ“.

Правителството се бои, да не би комитетъ да биде уличенъ отъ крайната фракция на партията, та му направи най-формални предосторожения, като му даде да разбере, че всички революционни агитации непремѣнно ще повлѣтатъ външното на Съюза съ цѣль да се добиетъ до разтурянето на комитетъ.

¹⁾ Въ оригиналъ стихъ „Реформи“. Оригиналъ, прѣвнесъ по автора.

Б. де Пр.



Македонското представяне твърди, че единът конгресът отъ делегати на македонските дружества ще се дължи пак скоро — на 28-и Юни. Хората, които съставляватъ настъпилът конгресъ, за да усъщуратъ въ този конгресъ националното на утвърдени, отказаха се да спипатъ делегатите на икономическите съреволюционни стремления. Макаръ, че ръшението на този конгресъ ще бъде тайни, иъ отъ резултата на икономически избори, що има да ставатъ за него, ще се узнае, коя настроения ще взематъ върхъ.

Бонифре.

№ 22.

*Г-нъ Балистъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ,
до г. Делакасе, министъ на външните дела.*

Турция, 29 Юни 1902 г.

Въстаниетъ печатаки доста тревожни новини по едно сражение, което било станало между турския войски и една българска чета отъ 300 души, близу до Струмица, иъстинъ разположена на границата между Солунски и Косовския вилаети, азъ помоляхъ нашия консулъ въ Солунъ да ме уведоми, каква върха заслужаватъ тие новини.

Споредъ както ми съобщава г. Степънъ,*) въпросната съчудка се била отнасяла до едно събъсъжание, станало прѣдя для иъседа въ този край, въ което събъсъжание са нападали десетки души и отъ завѣтъ страни. Осъданъ туй, едно по-послѣдно събъсъжание е било забългъзано, прѣзъ посѣдънѣ дни, близу до железнодоржната гара при Декиръ-капия, въ което двама турски офицери били тежко ранени.

По съѣденнята, които ми пристигатъ, най-размирната частъ на Македония, сега за сега, е Битолскиятъ вилаетъ, гдѣто четатъ съ най-многочислени, и гдѣто тѣ съ успѣхи да се въоражатъ, да да въоражатъ и населението, съ пушки „Гра“, докарани отъ гръцката граница. Върочемъ, правственото смущение, предизвикано отъ общата не сигурностъ, все повече расте, а злоупотрѣбенитетъ на турската администрация и изтъргванетъ на сила пари отъ турската жандармерия и отъ българските чети фатално твърди населението къмъ отчуждение въ единъ даденъ моментъ.

Прочутата комисия, събрана при Великия Везиръ всъщностъ въстаниетъ на въстанцищите, за да се извадятъ единъ цѣрвъ за това положение, ще съврши, както и предишествуващите, безъ никакъвъ резултатъ: тя иъма други причина за съществуване, осъщъ да замъди временно удовлетворените на оплакванията отъ постаниците. Това, което се иска отъ Портата, то е: първо, да се запрѣти на въсните власти да оставятъ солдатите да се въстаняватъ въ частните жилища и да ги реквизициониратъ, както си иска; и второ, да се заповеди на възникъ да скрати всъщакъ притиснения въ селата, гдѣто ве съ били забългъзани и нито смутове, явно онити за въстания.

Очевидно е, че единъ строгъ административенъ, финансово и съдебенъ контролъ ще биде единственото средство, за да се внесе малко морално спокойствие и малко материално благосъстояние у тихъ толкова изпълнили населени, иъ съмнително е, и този като, че тихъ толкова желани и толкова очаквани реформи ще изйтатъ отъ съѣденнята на комисията, застъпваща во настоящему при Великия Везиръ.

Едниятъ Балистъ.

*Ч. Франски консулъ въ Солунъ.
Б. до Пр.*



№ 23.

Г-нъ Бонарде, наповарен съ управлението на агенството и генералното консулство на Франция в София, до г. Делкасе, министър на външните дъла.

София, 13 Август 1902 г.

Македонския конгрес се отвори на 15-ти юни Неделя. Правителството упражни своята власт, за да задържи засъдната му на миролюбива почва и да не позволи израждането им вървено революционни манифестиции. Членовниците биха пръдурдени, че не могат да участват върв конгреса, като делегати, подъ страх на немедлено уволнение.

Още върв първите засъднания на конгреса изпъкнала антагонизма, съществуваща между партизаните на сегашния комитет и онзи на Борис Сарафова. Комитета успя да си избере едно пръдурно бюро, вървъ съвсем болшинство. Той отказа да приеме върв конгреса 33 делегати, избрани от другостта, които не са признати от него. Тие делегати, веднага събрали от Борис Сарафова, ръшили да протестираят и взели ръжение да присъствуваат на засъдната на конгреса вървън недопускането им.

Тази сутрешниятъ въстинци констатират тия разногласия и увъщават делегатите да се примираят. Достовърно е, че, ако това разногласие продължи, комитетъ ще бъде скоро обезсилен и дългото им върв Македония компрометирано.

Комитета напечати напоследък една брошура, която бъде изпратена до всички дипломатически агенства, и която съдържа едно изложение на положението върв Македония и програмата на реформите, пръдлагани от комитета. Тая програма може да се резюмира така: „Македония за македонците“. Ясно е, че туй, що иска комитета, е Македония за българите. Но знаеши, че българите са болшинство върв тая област, комитетъ не пръдражда, както гърците и сърбите, една належаща дълга. Той не се бои върв Македония от единъ период на автономия, които ще позволя на бълг. народност да укръжи надмощето си и ще състави само единъ стапъ на пътя на присъединението къмъ България.

Бонарде.

№ 24.

Г-нъ Бонарде, наповарен съ управлението на агенството и на генералното консулство на Франция в София, до г. Делкасе, министър на външните дъла.

София, 27 Август 1902г.

Още върв първите засъднания на македонския конгрес станало едно разчленение между партизаните на сегашния комитет и онзи на Борис Сарафова.

Раздорът се е усилъл следък пръдбирането на настоящия комитет. Партизаните на Борис Сарафова се отегзали от конгреса и се присъединили къмъ делегатите, на които сегашния комитет не бъде признат за редовни тълконосещи. Всички наедно, тѣ избрали единъ новъ комитет, на чело съ въйкой си Станишев, като пръдсъдател. Нъ Борис Сарафовъ ще бъде душата на тая нова групировка.

Разчленението е, прочее, въгно. Сега вече има два македонски комитета: единъ, укрепъ, подъ пръдсъдството на Д-ръ Михайловски⁹⁾ и на генерала Цончев; а

⁹⁾ Останала погрешка на автора, тий като г. Ст. Михайловски никога не е бил Д-ръ.

Б. на Пр.



другия, съ по-революционни стремежи, подъ тайното раждество на Борис Сарафова. Този посъдимият комитет изглежда да е во-иноглобство.

И двата конгреса приключиха застъпничества си князете Недълъ. Не изглежда да е извършена въ търгът пъкаква сервизна работа. Ноакът Сарафови дружества никъм започнаха своята покушение пръвът пъкакъ търговци въ градът, за да изтъргнатъ отъ търгът пари. Въстаничите язвятъ също, че единъ чета отъ 60 македонци, извършили всички съ по дълъ пушки, които чета бѣ тръгвала отъ София, за да нападне въ Македония, била е спрята близу до волите на пляжната Витоша. Лицата, които са въстаници, били са арестувани.

Бонардъ.

№ 25.

*Г-н Констанъ, посланикъ на Франската република въ Цариградъ,
до г. Делакасе, министър на външните дела.*

Пари, 6 Октомври 1902 г.

Позиционето въ Македония не се е подобрило следъ посъдимия рапортъ за тази област, който посъдимите бѣ изпратилъ въ министерството съ дата 29-и Юни.

Битолскиятъ въстъпът е все още най-разширение, и агитацията, настърчавана отъ турската репресия, не щади и същественъ възможност. Тукъ е заключението, до което може да се води отъ делешите на нашите агенти въ Битоля. Солунъ и Скопие, пристигнали извънредно въ посъдимите.

Въ самата Битоля и въ околните села, турцитъ са изклани икономика християни, съ тъль да отъгъстятъ за земя посъдими и езилъ кехая, убити отъ българитъ. Отъ друга страна, уговаряни същът въ Битоля непрѣстано съди и безразборно осъждатъ голъмо число българи. Близу до Костуръ, идентичността е разширена отъ борбата за дълъ групи въстаници, чиито главатари различаватъ въ идънината си Кладъ Прийтъско, около 17-и Септемврий, е било забъръчано възникването на дълъ възстановчески чети, състоящи отъ стотина души, между които двадесетина дошли направо отъ България. Войскъ са биле извадени въ идъната, гдѣто са се изгървали да сръщатъ тия възстановчици; но, до сега, всичкиятъ дирекции оставали безъводни.

Съ единъ ръчъ, революционниятъ комитетъ все си остава твърдъ лъгаленъ. Той не се обезърчава отъ осъжданията на своята партизанки, и, по единъ най-снергиченъ начинъ, отъгъзва за прѣдателствата, които се вършатъ идъку тъль. Напосъдимъ, единъ отъ арестованите възстановчици, които бѣ успѣлъ да се спаси отъ затвора благодарение на своята доносъ, биле същъ малко убитъ отъ другарятъ на сина, които той бѣ прѣдалъ.

Прѣвъ посъдимата седмица, изадена бѣ заповѣдъ да се създаде редифтъ въ Янина, Охридъ¹) и Битоля. Очакватъ се войски и отъ Азия, за да окупиратъ вилаетъ²).

Изглежда, съдователно, че турското правителство е наклонено да пристави енергически къмъ потушаването на възстановието.

¹) Въ преговорите съ Дарданъ (читате: Охридъ), че требва да е нещо грубо.

²) Дунавъ е за Битолския вилаетъ.

Б. по Пд.



№ 26.

Г-нъ Бонарде, управляющъ агентството и генералното консулство на Франция въ София, до г. Делкасе, министъ на външните дъла.

София, 7 Октомври 1902 г.

На 28-и Септември, въ момента когато щъха да започнатъ Шипченските възможните празници, отъ Македония пристигнаха доста обезпокоялини новини. Ако би тръбвало да се върне на бълг. въстаници, членът Битолски взима бъль въстаникъ, жегъмо-патриотъ и телеграфни линии биле прѣхвърлити, турскиятъ войски биле заплашени отъ българските чети, на чено на които биле застанатъ полковникъ Янкова. Тия новини са твърдъ прѣувеличени. При посещения разговоръ, който имахъ съ г. Даневъ, той окръсвява тревожните имъ характеристи Споредъ министъ-прѣизвадателя, какъто се само до една агитация, създадена отъ нѣкакво въстанически чети. Турците ясно ще се разправятъ съ тия чети, ако само не се прѣдадатъ на кървави репресии, които скоро би прѣвървали всички жители въ въстаници. Отъ съдѣйствията, които събрахъ между хора, замѣсилъ въ македонските движения, излизамъ тоже, че тия въстанически опити не могатъ да възмутятъ големи разнотри, тъй като вътръшниятъ македонски комитетъ, сега за сега, ск противъ всѣко въстание.

Раздѣлението, което произлязъ между македонските комитети, се проявя и въ този случай. Прѣизвадателя на Сарафовски комитетъ изпрати изъ всичките си подвъдомствени дружества един окръжно, въ което заявява, че движението не е сериозно, и че тъй тръбва да се възпроизвежда да възмутятъ участие въ него, или да го подпомагатъ, било направо, било косвенно. Комитетъ Михайловски, напротивъ, се старае да създаде една агитация между публиката. Той печата въ особенни притурки новини, че получава отъ Македония, и също и македонски. Нъ и въ срѣдата на този комитетъ съгласието не е пълно. Едни отъ най-старите негови членове си е подадъ оставка. За да протестира противъ сегашните му опити за въстание, а също и противъ поведението на полковникъ Янкова: той посещения, прѣди да замине за Македония, билъ се задължилъ писмено предъ комитета Михайловски да не подлага никакво въстание, а не билъ си сържатъ клѣтвата.

Прочее, между македонските имъ пълно съгласие: повечето отъ тяхъ считатъ момента заѣ избрали. И наистина, сегашния сезонъ е много близо до зимата и до първите сиѣ, за да може въстанието да се разпространи, да потре и да прѣживе възвиществото на Сандътъ. Трудно е да се обясни акцията на полковникъ Янкова, толкова повече, че касата на комитета е празна, а хората, съставлящи въговите чети, полуучаватъ качествено изплатжение.

При все това, комитетъ Михайловски все прѣзлагъ отъ тия събития, за да съвка инициативата съдѣй македонски интигъ въ София. Този интигъ все резолюции: да се покажи българското правителство да военска енергически отъ Великиятъ Сандъ водобрене съдбата на християните, съгласно 23-и членъ отъ Берлинския Договоръ.

Бонарде.

№ 27.

Г-нъ Делкасе, министъ на външните дъла, до г. Констана, посланикъ на Френската република въ Цариградъ.

Парижъ, 14 Октомври 1902 г.

Съдѣйствията, които ми довесе вината десетина отъ 6-и текущий, въздухъ положението на Македония, и особено на Битолския вилаетъ, не можахъ да не призоваватъ посто възможните.



Подробностите, които вие давате за начинът на разрешен, употребяван отъ турските власти, съживица страховетъ, които азъ бъзъ за казаъть въ писмото си отъ 13-и Априлъ, и които страхове, въ съгласие съ графа Ламборфа, азъ бъзъ не показваъ да съобщите на Високата Порта.

При тия условия, азъ ви моля да подвоятъ съ по-голяма енергия събитията за унгаревътъ, които иницииратъ дади.

Въ аналогиченъ духъ и министър-резидентъ на Гърция ни прѣдале заграждението, които възхваля на неговото країтъ състоянието на Македония. Споредъ г. Делакадъ⁷⁾, Гърция разбира, че, въ той часъ, заключенето на измѣстийната прѣсека рискува да остане пъвъ, за туй ти е готова искрено да прѣтърпие подържавянето на „status quo“-то въ Македония, гдѣто ти има толкова свои склоне, стига само Турция да се съгласи да осъществи действително реформите, безъ които революционната агитация нѣма да прѣстане.

Излишно е да се убѣждава много В. Порта, че въ всичъ собственъ интересъ е: да се засне съ осъщественето на тия реформи безъ всъко губене на прѣим.

Дамасъ.

№ 28.

Г-жъ Стегъ, френски консулъ въ Салунъ, до г. Делакадъ, министър на външните дѣла.

Салунъ, 15 Октомври 1902 г.

Извежда установено, че само също съсрѣдочене на български въстанически чети е ставало причинъ за прѣятъ дни на той юбътъ въ казиитъ: Петричъ, Мезникъ, Джукаи-Балъ и Рашътъ. Въ 17 села на той край, иъзлото население се било присъединило къмъ въстаниците. Въ тъйто юбътъ даже се разбъло само засеночервено знаме — знамето на въззовския Македония.

Фактъ е, че значителни въстанически сили са засели дефилето на Кресна между Мелинъ и Джукаи-Балъ. Единъ атентъ на публичния дѣлъ, единъ закупуванъ на десятъка и тринадесетъ хандарии са биле убити на единъ постъ, близо до входа на това дефиле. Унѣрватъ, че само отдалече турски войска, което е възможно въ сражение съ въстаницишъ такъ, било същрѣшено унищожено: също се за достовѣрно, че, всъщностъ въ туй сражение, 70 ранени турци са биле закарани въ болниците на Сересъ.

Прѣди три дни още, Кресенското дефиле е било въ ражданъ на въстаницишъ. Тукашниятъ, които въ началото отричавае прѣъ менъ този фактъ, вчера е заявилъ на ми драгоманъ, че съобщението между Мелинъ и Джукаи-Балъ биле вече въстанически. Твърди се, че, осъщъ сражението при Кресна, прокълъто било и друго едно сражение, само туй непримѣрно за турците: само отдалече турски войска отъ 50 души, обсадено отъ въстаници, много повече на брой, се било прѣдало и било освободено отъ тяхъ, същъ като са му азели оръжиета, привъзти и дори ботузи.

Турските власти покриватъ съ пълна мяръ всяко окупъ, което става во Струмишката областъ. Нъ, безъсъмѣнно, тълько бъде трудно да уловятъ въстаници, които се опиратъ, отъ една страна, на Малешевскотъ ливади, а отъ друга, на многогласните Пиринъ-ливади, които, възможно юбътъ 1896-та година, служи за изпратство прибѣлогъ на 200—300 души въстаници.

Слъвъ.

⁷⁾ Прѣши министър-резидентъ въ Парижъ.

Б. до Бр.



№ 29.

*Г-н Констанъ, посланикъ на Френската република въ Цариградъ,
до г. Делкасе, министъ на външните дъла.*

Пара. 18 Октомври 1902 г.

Султана съмъ ми заговорихъ вчера по събитията, които се разиватъ въ Македония, за да мога, както ми каза той, да дамъ отчетъ по тяхъ на В. Пръвъходите. Не ми се видѣ, че той някъ придава търдъ голъмо значение; озаяко ми се само отъ пръвъделичието на печатанието отъ европейските вѣстници изявилъ по тия събития, и каза ми, че ще даде една амнистия, отъ които ще могатъ се използува всички онни въстаници, които би се покорили на властите. Една официална бѣгъска въ Цариградските вѣстници, напечатана по негова заповѣдъ, прави памѧт на тази великодушна мѣрка.

Едно голъмо количество селини са се вече завирвали въ огнищата си, и Н. Величество съмъ, че, до нѣколко дена, всичко ще си влезе въ редътъ.

Констанъ.

№ 30.

*Г-н Делкасе, министъ на външните дъла, до посланиците на
Френската република въ Петербургъ, Лондонъ, Цариградъ, Берлинъ, Виена
и при Н. В. Италиянския кралъ.*

Пара. 20 Октомври 1902 г.

Английски посланикъ въ Парижъ ми предаде вчера една пактина записка, прѣнесъ отъ които прилагамъ тукъ. Тая записка резюмира дадения отъ неговото правителство отговоръ на постъпките отъ турското посолство въ Лондонъ, което е молило Англия да упражни давлене въ София, за да се прѣкрати разтищата дѣятелност на македонските комитети. Лондонската кабинетъ е заявила, че той охотно ще се придружи къмъ всѣя саакъ, който инициира цѣлъ за спрѣ по-нататъшното разпространение на сегашните скандали.

Азъ отговорихъ на скръ Едмундъ Монсънъ,¹) че иной сме имали случаи, на нѣколко дни, да прилагемъ внимание на българо-правителството върху необходимостта да наблюдава строго границата си, като спира всѣко нарушение на ордона и всѣко инизиране на чети въ Македония; и че Софийската кабинетъ всѣки пакъ се е бравиля, съ една извънредна енергия, да е максимално своя дълъгъ при всичките трудности на положението. Азъ прибавихъ, че иной сме готови да подновимъ нашите съвѣти, ако другите Сили покажатъ да се придружатъ къмъ насъ за една задружна постъпка; и че азъ считамъ не по-малко полезна една същевременна акция върху В. Порта, за да се покара тя да се отнеси справедливо спрямо населението въ Македония, които би могли тогавъ да противостоятъ во-съсъло на подстрекателствата отъ въстаници.

Въ същата синьоръ се отговори и на Министъръ бей същи денъ, когато този посолствия, като сѫбѣствие отъ многото пота, що бѣ ми подадъ, добре въ министерството да се озаяко отъ българските ровежки въ Македония. Като се ярломкили турски посолникъ предпамътъ и благоразумието, съ които трѣбвало да се потушава сегашното въстание, указа му се, че най-сигурното сѫбѣство за В. Порта да спрѣ устїята на пропагандата, които правятъ комитетите, би било: да се рѣши, най-поскѣ, да осъ-

¹ Английски посланикъ въ Парижъ.

Б. за Пр.

ществи необходимият реформи, които населението на страната очакват от много дълго време. Само по този начин, сърбийското правителство ще може да уважи довършието на агитаторите, и да премахне воянския закон за прокъщество, който създава един положение все по-тежко и по-тежко.

Дамско.

Приложение.

Венета заявка.

Персик. 18 Октомври 1902 г.

Въ отговоръ на еднаnota от управителя турско посолство върху растящата дължност на бълг. революционни комитети, наречи "Лансаунъ") заявя, че, аръди да вземе възможно ръшениe, английското правителство тръбва да пръгвояри во въпроса съ другите Сили, на които са били направени същите прѣстъпления. Движението е толкова ясноуясно въ България, щото не е възможно, че един българско правителство, което и да било то, ще му се противопостави по същият само на една Сила. Ще бъде нужно да се управляи един сильно давление, и, очевидно е, че Русия е държавата, която е най-много въ положение да стори това, ако би била наклонена.

Английското правителство ще бъде щастливо да се придружи къмъ всички сили, за да се спре по-нататъшното разпространение на сегашните безредици.

№ 31.

Г-н д-р-я-Булиниеръ, пълномощен министър, назоварен съ управлението на агентството и генералното консулство на Франция в София, до г. Делксес, министър на външните дела.

София. 20 Октомври 1902 г.

Честь имай да доведа до знанието на В. Прѣзъходителство посъдимите разпоредения, които бълг. правителство все, за да обезпечи тишината въ Княжеството. Запасни войски бидоха съзнати водъ оръжие въ Дунавската окolia, за да усилват военните постове, недостатъчни да избиваюват границата Освенът това, правителството приготвяше иѣрарх. приблизителни да разтурят македонските комитети въ България. Нън съмнѣние, че то не укаже, като motivo за възникването на тия иѣрарх. на факта, че организиратъ от тѣи комитети чети съ противостояти, съ оръжие въ ръка, на българските войници, които са иже прѣчали да нападнат въ Македония. Так посъдим иѣрарх. иже иже не може да бъде изгъланен; но сега вече не води същътъ на никакво съмнѣние, че тѣи дѣяния са извършени на кабинета Дамъев да не участвува въ агитациите, и да спира, въ граници на възможността, извращането на помощни или материалини посърдечии на възстановието въ Македония, ико такъ исконното желание да прѣдстави на Силиятъ рѣшението на въпроса. Опасността, иначе, отъ разпространението на възстановието въ Македония ида отъ начинътъ на репресии, които турштъ употребяват. Нарочитъ, Всички Прѣзъходителство не сте се излагали въ тѣя — както се вижда отъ прѣоръжия, които сте извършили нашия посланикъ въ Цариградъ да нападне на В. Портъ. Нън тази опасност е почти искъмъ да се избягне, ако агитацията се продължи; и сега все чешата на македонските бѣгачи, забѣгани отъ страхъ, постепенно се увеличава въ българските погранични окolia.

¹) Агентъ на кабинетътъ хъм.

Б. на Гр.



Ако искатъ да упражнят едно унгароторително давление върху събитията, що се приготвяват, Съветъ ще тръбва да вземат инициативата за единъ планъ от реформи, които тръбва да се наложатъ на Турция. Може би, само зимата ни дълги отъ събития, които, ако не се предупредятъ, могатъ да бъдатъ толкова по-тежки, че, не само българските, но и славянските иматъ ги приготвяватъ и ще увеличватъ значението имъ.

Ж. де ла Булониеръ.

№ 32.

Г-нъ Стегъ, френски консулъ въ Салунъ, до г. Делкасе, министъ на външните дъла.

Салунъ, 26 Октомври 1902 г.

Съдъл като дълго време мълчаха върху събитията въ Струмската долина, които бъха прымкетъ на рапорта ми отъ 15-ти текущий, турските власти се ръшиха да публикуватъ иъкок подобности върху тъгъ. Цариградскиятъ вѣстникъ получиха комюниката, доста повърхностенъ, които съдългненъ отъ една по-опрѣдѣленаnota, поизвестена въ разни печатни органи на този градъ. Тази nota отбѣгъзва имената на иъкок отъ селата, чието население бъ се присъединило къмъ българските чети; упоменава седемъ села, чиито жители още не били се завърнали въ отгнишето си до денътъ на обнародването ѝ (20-ти Октомври), при всичките обѣщания за амнистия, които съдълъ били направени; и посочва, най-послѣ, иѣстата на три сражения между турските войски и въстаническите чети. Нотата завършва, като казва, че тишината вече започва да се възстановява въ размиренъ краища, „гдѣто иак скоро ще изчезне всѣка следа отъ разбойничество“.

Азъ е изнудено и трудно, за да не кажа невъзможно, да се пропърятъ тия съдесия, тъй като възможтъ продължаватъ да прѣкъсватъ всѣкакви сношения между Сересъ и Джуная-Балъ, отъ една страна, и размиренъ капоиджанъ иѣстности, отъ друга. Нъ по настапалата задържка въ движението на войските тръбва да се заключи, че положението наистина се е подобрило, и че войските турски въ дѣствие сѫ достатъчни, за да посрѣдниятъ всѣка светулуваностъ.

Безспорно е, че посъдъдните промъществия въ Струмската долина, по своята важност, надвижаватъ всички ония, които съ възнували Македония прѣзъ посъдъдните иъколо години. Надвижаватъ ги: и по пространството на замѣсените въ тъгъ краища, и по числото и значението на селата, що взеха участие въ тяхъ, и по количеството на турските войски, чието раздвижване тѣ прѣдизвиква. Акцията само на единъ македонски комитетъ въ България, безъсмѣтно, не би била достатъчна, за да прѣдизвика едно движение въ такива разширъ, ако тая акция не бъ се провела въ една иѣстностъ вече подгответа за туй, както посрѣдствомъ една дъга и усъна революционна работа, тъй и отъ недоволството на населението и анархическото състояние на страната.

Разбира се, че суровосттъ на сезона иак скоро ще разпилътъ четите и ще принудятъ въстаниците селани да напуснатъ планините. За иъколо иѣсца, поне додатъ трое зими, въстаническите движения ще се прѣкратятъ.

Но какво ще се случи на пролѣтъ? Споредъ съдесията черепки отъ достовѣрни источници, иъколо български въстанически чети насарали били жителите изъ разни села, които не взели участие въ посъдъдното движение, да се закълнатъ, че ще въстанатъ идущата пролѣтъ. Нъ азъ не иися, че тогаъ ще ставатъ движения много по-серниозни отъ тия, що станаха капоиджанъ. Военните сили, които турските власти могатъ да туратъ



иа кракъ въ едно иало връхе, за да достъпчи, за да потушат всички въстанически опити, и македонските българи създали си правата и имали изложба върту туй.

Ала това не е толкова бърка, все повече и повече многобройни, тъ да излагат на рисък имотитъ си и живота си и да донасятъ си, като се хвърлятъ въ безнадежни авантюри.

Изглежда, че това само дължи начинъ, за да се избършатъ последствията от това състояние на дуовестъ.

Една репресия изродена въживянето, разузнава се, била би най-бързото срефество, за да се въздигнатъ малко по-тешък миръ въ Македония. За никого не е тайна, че гром-котъ подложи на въстаническите чети много сълно сърдъцето на раздразненото турското население противъ българите, и икономика са ония турци, които чакатъ само единъ знакъ, за да направятъ услуга Султану, като го отпърватъ отъ смъртното по същия начинъ, „както стана и въ Армения“. Това разположение на турското население, може би, не е най-малката опасностъ, що крие сегашното положение.

Но възможе е и немислимъ да се прътърне това ръжение, остава да се види, дали все ще бъде възможно да се измъкнатъ достатъчно условията на живота у македонските българи, за да се заставатъ тълько да отпърватъ глава отъ пълнения, които ниматъ из-гасъдъ на устъпъ. Не е трудно да се изпробва, поинс като опитъ, да се гарантира сигурността на личността имъ и имуществата имъ. По моему, да ѝ практически реформи ще бъдатъ достатъчни, за да се постигне тия резултатъ.

Извѣстно е критическото състояние, въ кое то се намира българския селянинъ въ Македония, изложенъ отъ една страна, на всички насилия отъ въстаническите чети, а отъ друга, на всички наизъличества отъ страна на турската жандармерия, защо рекрутрана, нередовно вълашана и принудена „да живее на гърбътъ отъ самите хантели“.

Организирането на една жандармерия, достатъчно многобройна, добре изпълнена, съставена отъ подборъ хора и командувана отъ отлични офицери, като че ли би била достатъчна да затрудни всички и по-вече и по-вече движението на въстаническите чети и да усъвокри селенитъ, които, не боески се отъ насилия, може би, ще станатъ помощници на властта.

Такава една реформа повъзкала би по-малко разности, отъ колкото мобилизиратъ на редифът и раздвижватъ на войските, къмъ които искри турското правительство прибъги все по-често и по-често.

Отъ друга страна, възнати са злоупотребленията, произходящи отъ системата на закупуването десятъците. Почти всичко десятъците се закупватъ отъ външни бегове, които се възнуватъ отъ делегирането на държавата, като пръдлогъ, за да изтъргватъ пари отъ населението подъ всевъзможни видове. Ако би се търсело доказателство за особената важност на тия въпросъ, то би се намърчило въ факта, че по-споменатъ даъ въстанически даници започнаха съ убийството на агенти, източари съ приближените имъ десятъците.

И възможе, въ по-голямата част на Македония, десятъците са предизвикани за гардиците на жегливиците (Солунъ-Битоля и Солунъ-Дедеагачъ), приходите отъ закупуването имъ се даватъ на Публични Дълги. Единъ правилникъ, които би задължалъ тях администрации да прибира тия приходи по стопански начинъ, биъ билъ достатъченъ да тури край на тези злоупотребления, често пакъ неясни.

Безъ съмѣнъ, имъ и доста други причини, които извраждатъ българите противъ турското владичество: къмъ всички ония, които пръвничиха въстанието въ 1876 г., отъ Берлинския договоръ имахъ тръбъ да се прибавятъ: общицните реформи, за чието изпълнение никога не е ставала дума, и, глазмо, съществото на една граница, защо



които тъкното пътище е пъленъ господаръ на себѣ си, тогавъ когато отсанъ границата то стоя на посъдъденъ редъ между християнските населенія.

Минималните реформи, които азъ указахъ, като практически изпълниши, къмъ да примарятъ окончателно бъгаристъ съ турското владичество. Никакво съмнѣние нѣма, че тъ ще продължаватъ да търсятъ цѣлъ редъ иѣрархи, които, посредствомъ избирателната система, би имъ създали едно надмошно положение въ управлението на общественитетъ работи. Азъ бихъ прибързалъ да кажа, обаче, че нѣма да биде безопасно създаването, още отъ сега, на нови причини за стърковане въ срѣдата на населенія, толкова дълбоко разединени.

А пъкъ аю, чрѣзъ реформирането на жандармерията и начинъ за приближенето на десятъцѣтъ, се обезпечеше на македонските населенія единъ минимумъ на сигурностъ, тъ не би останали безчувствени къмъ този прогресъ. Други важни реформи, каквато е по-широкото приемане на служба въ магистратурата и въ администрацията на християни, могатъ относѣтъ да се обсѫдятъ, при по-свободно време. По тоя начинъ, самите водители би се видели принудени да подчинятъ на съвременните интереси осъществяването на тѣхните политически стремежи.

Стрѣль.

№ 33.

Г-нъ Делкасе, министъ на външнитъ дѣла, до г. Бутиронъ, управляющъ посолството на Франция въ Петербургъ.

Парижъ, 30 Октомври 1902 г.

Нашия посланикъ въ Цариградъ дава ни отчетъ на единъ свой разговоръ съ Султана, въ течението на който, Абдулъ Хамидъ, присъединявайки се къмъ нашите вѣзгледи, е изказалъ намѣреніе да заде единъ амнистия на възстанците въ Македония.

Отъ друга страна, азъ получихъ единъ рапортъ отъ нашия дипломатически агентъ въ София относително разпореждането на бълг. правителство и положението въ Македония. Г-нъ де-ля-Буажиеръ би желалъ да се дойде до съгласие между Силистра, за да се вземе инициативата на единъ планъ отъ реформи, които да се наложатъ на Турция, та, по токъ начинъ, като се даде извѣстно удовлетворение на населеніята въ Македония, да могатъ тъ се изтъргнатъ отъ ръцѣта на революционните агитатори — до колкото туй е възможно.

Нашия представителъ въ България съвреща въпроса отъ една гледна точка, на които само азъ бихъ се поставилъ въ разговорите си съ чуждите посланици, и особено съ княза Урусовъ.^{*)} Безъ съмнѣние, било би опасно за миръ на Балканската Полуостровъ, ако възстанцето, което, по извѣстни признания, се наимира сега на изгасване, ищущата пролѣтъ избухне съ една нова сила, благодарение на туй, че причинитъ, които бунтуватъ Македония, все още продължаватъ да съществуватъ. Това е една евентуалностъ, съ които благоразумно е да се позанимасът, и отъ който — споредъ всичките съѣдѣни, що получаватъ отъ нашите консулъ въ Солунъ, Скопие и Пловдивъ — трѣбва дѣйствително да се боимъ, ако не се изнамѣри нѣкакъ лѣкъ за земите, отъ които страдатъ християните на Македония.

Щомъ като ви се представи случай да поговорите по този въпросъ въ императорското министерство на външнитъ дѣла, вий не ще пропуснете да изкажете моето впечатление по него, както и да мя съобщите вѣзгледите на руското правителство.

Делкасе.

^{*)} Руски посланикъ въ Парижъ.

Б. на Пр.



№ 34.

*Г-нъ Делкасе, министър на външните дълга, до г. де-ла-Булониер,
пълномощенъ министър, натоваренъ съ управление на френското аген-
ство и генерално консулство въ София.*

Париж, 30 Октомври 1902 г.

Честъ имамъ да ви язда за получаването на нашата депеша отъ 20-ти текущий, въ която вий ми съобщавате разпоредлението на бъгът, правителство, за да се обезпечи тихиятъ въ Княжеството и се разтурнатъ македонскиятъ комитетъ въ Бъгария. Съ най-голямо удоволствие узнаятъ за твърдото намърение на кабинета Даниевъ да спомогне, въ зъмокъо и широкъ разширъ, за въстановяването на мирътъ въ Македония и за пръвратяването на разхищаштъ, които, отъ много дълго време, въздушватъ въ тази областъ на Турската империя. Отъ настанилията, които вече получихте по този предметъ, вижътъ е твърдъ добъръ възнатъ гладията точка на правителството на Републиката, за да се има възможна да се наложи върху значението, което азъ отдавамъ на обстоятелството, щото английското правителство да се проникне отъ съкътътъ на благоразу-
ние и пръвзаемливостъ, които съзати и ний не сме пръстевали за му ги даваме.

Отъ друга страна, не може да се отрича, че ако умиротворителната акция на бъгът, правителство е необходима, тя не е същътъ достатъчна, и съдъбствието на Портата е не по-малко нужно. Вий ми посочихте и на полезността, що пръдставя, въ тази смисълъ, една задруженя востанъ на Сизитъ, съ чѣль да се наложи на турското правителство единъ възътъ отъ реформи, предназначени да обезпечатъ подържанието на редътъ, като пръважиши причинитъ на сегашните смутове — до която туй е въз-
можно. Азъ имахъ случаи да говоря по това съ руския посланикъ въ Парижъ и да му изложихъ желанието си да види иеговото правителство съгласно съ насть върху тая точка.

Делкасе.

№ 35.

*Г-но Балстъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ,
до г. Делкасе, министър на външните дълга*

Париж, 4 Ноември 1902 г.

Новинитъ, пристигналъ тия дни отъ Македония, единогласно твърдатъ, че, съ пър-
вото възникване на земята, дълготността на въстаническиятъ чети е много ослабила,
и че, юмъ съпътства засилъ патещата, една привидна тишинъ ще настане въ цълата
страна. Нъ сега е вече ясно, че тазгодишното движение бъ много по-сериизно
отъ всички онки, които са ставали отъ войнитъ на 1876—1878 год. насамъ, и че това
движение дава право да се пръдъвъзвъзва за идущата прогътъ по-разпространенъ и во-
опасни смутове.

Въ момента, когато тазгодишното движение се обявя, всички разбрани българи
го осадили почти единодушно: „Какво править тия нещастници? Тъ жъртуватъ живота
си безъ полза за националната клужа; напротивъ даже, тъ ѝ бъркатъ; тъ ѿе балатъ
разбитъ отъ турците и не извършватъ на своятъ съюзчесвици злини още по-лоши
отъ ония, противъ които тъ се оплакватъ днесъ; работятъ ѿе спършътъ въ Македония,
като тъ спършка въ Позша прѣмъ 1863 г.“ И всичке никаква подържка не можеше
да се очаква отъ страни, които също също са съюзници на тази въстанически, ка-
частъ отъ иегомитъ членове бъ съгласи да подвеждатъ въстаниците, то изглеждаше, ка-

4

истина, че тъзи постъпките скоро ще капнатъ. Събитията доказваха, обаче, че пръвничеството на разбраниите хора не се оправдата.

Не само четните не бидоха унищожени от турците, не само, въ края на сезона, тъй оставатъ почти всички гради, като съз запазиха и главата си, ами по всячките мъста, гдето са минали, тъй съз сръбски симпатии от по-голямата част на населението и съз биле подпомагани от него въ борбата имъ противъ турците.

Очевидно е, че въпросъ за реформите въ Македония изнове става съвръмененъ въпросъ. Въ 1896 г., възь давленето на посольствата, Султана бъ издастъ цълъ единъ пакътъ от реформи за Румелийските владения (г. Камбонъ⁷ бъ яръпратилъ този пакътъ по времето на министерство на 30 Април 1896 г.); и тъ събитията, които посълъваха, главно, гърцио-турската война, позволяха на Портата да се извърши отъ свойте за-дължения, и краедо отъ 1896 г. остана чъртата буква. Презъ последния месецъ В. Пръвъходителство покаяните посольства да пръпоражи на Портата въвеждането на реформи въ Македония. Азъ зная, че и нѣкои други посольства получиха подобни на-ставления, и че особено г. Зиновиевъ, що съз завърне отъ Ливадия, ще настои съзно пръвъ турското правителство, за да удовлетвори то желаниято на Съюза по този въпросъ.

Въ единъ своя рапортъ отъ 28-и Октомврий, изпратенъ същевръменно, и въ инициативата, и въ посольството, нашия консулъ въ Солунъ пръпоражи, като най-из-
вестъши подобрения, организирането на една мъстна жандармерия, което усъщно би замънило сегашния екзекуционенъ бирнически системъ въ Македония, и унищожението закупката на десетъцетъ, най-често закупувани отъ влиятелни турци, които утищаватъ християнското население, като изтъргватъ отъ него повече, отколкото то е длъжно да плаща. „Други важни реформи, като по-широкото участие въ магистратурата и въ ад-
министрацията на християнския елементъ, прибавя г. Стегъ, могатъ се обсъди отпослѣ, при по-свободно време.“

Ако възпроизвеждамъ тия винущения на г. Стега, то е, за да може добави, че, ако се желасъ да се добие иъщо отъ Портата, тръбва точно да се опрѣдѣли туй, косто се иска отъ нея. Да се търсятъ же изобщо „реформи“, безъ да се опрѣдѣли, въ що би тръбвало тъ да състоятъ, иъти да има никаква практическа полза; защото, оставена свободата да избира, какви реформи съ нужни за страната, Високата Порта ще избере и въвежде само клозорски реформи.

Такъвъ е инициативата, което мя изказа, между другите акции, и руския посланикъ, та искаше да вървашъ, че той ще довесе отъ пактуването си въ Ливадия една опре-
дѣлена програма.

Балътъ

№ 36.

*Г-нъ Балътъ, управляющъ посольство на Франция въ Цариградъ.
до г. Делкасе, министъръ на външнитъ дѣла.*

Пис. 19 Ноември 1902 г.

Отъ 4-и Ноември настъпъ, дата на моите посълъдни дейности върху Македония, положението на тая страна не се е много измѣнило. Настаналата зъма не позволява на възстановението да биде много активно; и то още трае, и макаръ единъ отъ главата си, Цончевъ, да се е отегналъ въ Княжеството, то продължава да дава знаци на животъ. Въ течението на посълъдните дни седмици, възстановящъ съз имали нѣколко малки сра-

⁷ Тогавашниятъ френски посланикъ въ Цариградъ.

Б. на Пр.



жени съ турските войски, всички извън които сражения единъ транспорть от 16 речени турски войници е вече пристигнал въ Цариградъ. Отъ единъ иѣстъ исакъ, това е втора възможност, какъ подобно тъмно става, и то доказва, че въ Сербия и другите българии на въстанието граюватъ свободни въмъщени трбва да са пъти съ речени.

Правителството вече не може да скрива силата на отпорътъ, който му даватъ въстаническите чети, защото то е возможно на Цариградските прѣдставители въстаници да печататъ картички, прѣставлящи турски войници, разбити въ воспоминътъ сражения. Отъ друга страна, военниятъ министъръ доста ясно дава да се разбере, че той при всяко разореждане вършилъ на едно общо въстание въ Македония прѣзъ пазущата праѣть.

И констатна, очевидно е, че ставатъ трескави приготовления за едно по-разпространено въстание. Ти дали английския посланикъ ми казаше, споредъ получени отъ него съдѣния, че възможното на оръжия въ Македония все по-вече и по-вече се усилва; той прибавише, че, ако Европа желее да спре едно общо възмѧщане, което толко ѝ призовава прѣдвидъ, прѣисъ съ външната политика съвсемъ ѿвъръзъ да внесе пособие въ положението на тази страна.

Австро-германскиятъ исканъ, че може да се възстанови едно относително спомоществуване въ Македония, ако съднищата и възмѧщата изпълняватъ коректно обезпечеността си (въ линия, когато населението, обезпеченото отъ газиите звоупотребявания, отъ които то страда, прѣстане да дава поддръжка на агитаторите, тъй като въстаниетъ, прѣдставени сами на себе си, много скоро ще блъзгатъ обезспечени); а тукъ измѣнение на досегашните пакети много лѣтно ще се постигне, ако Съветъ приеме необходиимъ иѣрокъ, за да обезпечава извъншната и извънцието редовното изпълнение на заповедта имъ.

Менъ се много искаше, въ това свое изложение, да можахъ прибави и възгледите на руския посланикъ къмъ ония на английския и австро-унгарския посланици. Г-нъ Зилковичъ, който е разѣдълъ исканъ съ своя господарь, трбва сега да има една определена линия на поведение; но съжа ичера той се е замъркалъ въ Цариградъ.

Бончъ.

№ 37.

Г-нъ Бонарде, управляющъ агенството и генералното консулство на Франция въ София, до г. Делакасе, министър на външните дѣла.

София, 19 Ноември 1910 г.

Отъ началото на този иѣстъ въстаническите чети започнали съ да се приближатъ въ България. Първите падали съ сътресове засилвали съ съднищата пакети и извънцието съ въстаниците отъ обикновените имъ прибѣгъщи. Българското правителство обезоръжава четите и дължи главната имъ во възможко дена въ затвора; а населението честува, и газиатари, и религиозни, акациира ги и имъ дава сѫдъства за живѣтъ.

Между запържалъ се лица е и генералъ Чончевъ, който е доста сериозно раздълъ. Правителството го арестува въ извъншето му. Говори се да се, че, щомъ оздрави, той ще биде прѣдвидъванъ отъ съднищата. Не зная, дали това прѣдвидъване ще ставе; въ туй, който е добъръ взимато, то е, че министерството още не е изпълнило да изпълни за разтурнието на македонскиятъ комитетъ, за да не въбуди общественото нѣжѣніе.

Разсказатъ за страданието на македонските братя, изоставени на турските про-изводи, причиняватъ извѣстно вълнение. Говори се да се, че извѣсни агитации отъ разнизи между бълг. офицери отъ македонско произходжене, около хиляди на брой.



Казва се, че тъ щъл да се опитат да подадат оставка вкупомъ, не желаски да стоят мири, когато животът на тъхнатъ близки е въ опасност. Азъ се склон съмнявамъ, че подобно заплашване може да се осъществи. Както и да е, а чистото на българиците, които минават границата, е значително. Г-нъ Бахметиевъ ми каза, че руския консулъ въ Пловдивъ, изпратен съ мисия къдъ Дупница и Кюстендилъ, е изброял повече отъ 600 души безредни старци, жени и деца, които са избъгали отъ турците. Всъки ден пристигвали по стотина нови българи, и, споредъ г. Бахметиева, тъхното число щъло да надмине хиляда още до края на този месецъ.

Минънето на моя руски колега е, че тръбва да се проучи една програма отъ реформи, които да бъде отпосът разисквана отъ Силистъ, защото, нѣмащи такава програма, тъ ще се видат принудени, отъ самия този фактъ, да приематъ една част отъ оная програма, които би имъ се предложила. А когато съгласието между Силистъ се постигне, тогавъ тръбва да се назоватъ на турците опрѣдѣлениетъ реформи.

Следески по това, което В. Прѣвъходитецтво явявахте на г. де-ля-Букинера въ писмото си отъ 30-и мицай Октомврий, тая ваша програма напътно се скожда съ програмата на г. Бахметиевъ. Нѣ е доста ясно, че нейното осъществление ще бъде иначно, и колкото по-блику ще се проучава въпроса, толкъз по-голями ще изглеждатъ иначини. А такъ, по минънето на всички, въстанието ще се поднови на пръвъ съ нова сила.

Бончарде.

№ 38.

Маркизъ де-Реверсо, посланикъ на Френската република въ Вълна, до г. Делласе, министъ на външните дѣла.

Вълна, 30 Ноември 1902 г.

Увеличаващата се агитация въ Македония и съобщената отъ Софийскиятъ телеграми новина, че мнозина бълг. офицери щъл да подадат оставките си, за да се туратъ на служба на въстанието, причиняватъ въ Вълна голъми страхове, не за настоящия моментъ — наближаването на зимата прави невъзможно започването на неприятелските дѣйствия, — иъ за идущата пролѣтъ.

Тукъ са много загриженни поради туй и считатъ положението за тревожно. Ако Силистъ не успѣйтъ да назоватъ на бълг. правителство и на бълг. князъ едно опрѣдѣлено и по-рѣшително противодѣствие, а на турското правителство — сериозни реформи въ изборът на неговите чиновници и въ досегашните му административни посъвети, може да се очаква едно сериозно въстание, което ще запали огън въ Балканския Полуостровъ и ще тури Европа въ едно отъ най-критическите положения. Има се надъжда, че Силистъ ще се споразумѣйтъ, за да изнамѣрятъ срѣдство, съ което да прѣдотвратятъ една толкова страшна опасностъ.

Реверсо.

№ 39.

Г-нъ Делласе, министъ на външните дѣла, до г. Бутиронъ, управляющъ посолството на Франция въ Петербургъ.

Петроградъ, 27 Ноември 1902 г.

Въ писмото си отъ 30-и мицай Октомврий, азъ ви разправихъ загриженостъ, които ми причиняватъ работите въ Македония, не за сега, разумѣва се, а за едно бъдеще, во всѣка вѣроятностъ, доста близко.



Отъ тогавъ насамъ, азъ получихъ единъ рапортъ отъ нашия консулъ въ Солунъ, съ дата 28-и Октомврий, въ който рапортъ ясно са указаны характеръ и разширътъ на постъпилътъ възстанчески движение, надминаващи по значение всички прѣдшествуващи. Една делеша отъ управляющия нашето посолство въ Цариградъ, съ дата 4-и Ноемврий, подтвърждава стражовете на г. Стегъ, като представителя български изненадан отъ усъдът на въстаниците, а онзи, която са сторили на страна, рѣшени да поддръжатъ, идущите противъ, подновяването на възстанието.

Съ единъ вторъ рапортъ, посочъ дата 19-и Ноемврий, нашиятъ представителъ въ Цариградъ ни прѣдава съобщения, които заслужаватъ да привлечатъ всичкото наше внимание. Оказва се, че, даже прѣзъ сегашния зименъ сезонъ, смутоветъ още тръгва, въпреки всичките прѣдвиддания, и че турските воинни власти са очаквали едно общо възстание за на прозътъ. Едносръчно съ г. Балста, управляющия нашето агенцието въ София и отбѣгътъ възмездията, произведено въ България отъ пристигането на македонски българи, симпатизиращи, които тъ възбудяватъ въ бълг. войска, и всичките прѣдвиддания, които, довеждащи до безсъние княжеското правителство, не позволяватъ да се върва, че то ще може да зале единъ истински отпоръ на революционното течение.

Положението, което произлиза отъ подобно едно състояние на работите, не остава съмнителенъ върху факта, че тръбва да се стори ищо въ самата Македония, за да се спре агитацията между християнските народи. Поне често отъ представителите на Солунъ въ Турция, чиито имѣни са всичъ г. Балста, са изказвали аналогиченъ възгледъ. Австро-германски посланикъ вървя въ участвателността на известни административни реформи; и това негово имѣние се сподѣляло въ Вѣна, където би погледнали благоприятство на една задружна акция отъ Солунъ - както се вижда отъ едно писмо, което шо-точко получихъ отъ г. Реверсо. Английския посланикъ е прѣдложилъ на своето правителство единъ планъ на нова организация за Македония, и ний вече знаехъ отъ замѣтката задъска, които бѣ мя прѣдадъ на 18-и миналий мѣсяцъ скръ Едмонъ Монсънъ, че английскиятъ кабинетъ „ще биде щастливъ да се придружи къмъ всѣка сметъ, за да се спре по-нататъшното разпространение на сегашните безредици“. Въ отсътствието на г. Златаревъ, г. Балста не е могълъ да приеме имѣнието на руския посланикъ; и г. Златаревъ тръбва да е донесълъ направо отъ Ливадия особенни прѣордери до Султанъ за външнчилисто реформи въ Македония.

Шо се отнася до насъ, моето имѣние си остава сѫщото, както и по-преди. въ именіе: че тръбва много скоро да се спре революционната пропаганда, като се въведе въеднага необходимите реформи. Въ сѫщата смысълъ азъ се изказахъ и прѣдъ по-съдиищите на Австралия, Австрия, Русия и Турция още въ срѣдата на и. Октомврий.

Важно е, съдователно, шоцето френското и руското правителства да добъртъ до съгласие, че по-скоро, върху една обща линия на поведение, съ иѣль да се прѣпорачи приемането на най-практични и най-съществени реформи. Въ това отношение, азъ бихъ билъ иаклоненъ да прѣпорачамъ програмата, които винуши нашиятъ консулъ въ Солунъ, и които се касае същеважно до прѣобразуването на жандармерията и начинътъ за прѣбрането десътъшти. Ше ви била заалъженъ, ако се увѣдомите за чувствата на императорското правителство по токъ предметъ.

Важното е: да не се остава да има такъвътъ предметъ.

Заграждени прѣди всичко съ резултата, кий сме съгласни да се задоволимъ съ постъпки прѣдъ Портата, въ които да участвуватъ ония отъ правителствата, които искатъ като насъ. И наистина, кий не може да не признаемъ, колко е важно да се добие до едно иѣль съгласие между Великите Сили.



Ала самия фактъ, че най-занинтересованите въ Балканските въпроси Сили, каквито са Русия и Австро-Унгария, би се съгласили върху ръшението, що има да се пръсъдва, ще натегне върху ръшението на останалите Сили и ще позволя да се пръдъште единъ благоприятенъ резултат.

Въ всички случаи, ако императорското правителство мисли, че тръбва да се направи опитъ, за да се струпиратъ всичките добри воли, съ целъ: да се съкруши злото въ истовия същностни причини, да се обезпечи на населението въ Македония сигурността и правосъдието, и така да се избегнатъ опасни осложнения, — то може да биде увърено, че правителството на Републиката има да му откаже съдъствието си. Като нась, и то, въроятно, ще счете, че тръбва всичко да се стори, за да се пръдупръдятъ, ако е възможно, събития, чиито посъдъствия ще бидатъ за него, както и за нась, пръдимъст на най-серозни загрижености.

Делкасе.

№ 40.

Г-нъ Делкасе, министър на външните дълги, до г. Балстъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ.

Париж 1 Декември 1902 г.

Вий знаете нашето искане върху необходимостта да се подобри незабавно съдбата на населението въ Македония, за да се пръдупръдятъ осложнения, които се считатъ излъкащи отъ всичките ни съдъдения.

Азъ поканявъ управляющия нашето посольство въ Петербургъ да настори върху възможността отъ една общя линия на поведение за френското и руското правителства, съ целъ да се пръвпоръчка приеманието на най-практически и най-съществени реформи. Азъ пръвпоръчвамъ програмата на нашия консулъ въ София по пръобразуванието на жандармерията и приближаването на десътъцътъ. Загрижени пръдя всичко съ резултатътъ, кий сме съгласни — безъ да уверствуваамъ въ идеята на една конференция, за чието съживяване може да се има страхъ още отъ сега, че има да се получи единодушното съгласие на Сили, — да се направятъ настоведни постапки пръдъ В. Порта, въ които постапки би участвували онки отъ правителствата, които би сподѣляли същите възгледи.

Още отъ сега ви отъгъвамъ да се възползвате отъ първия случай — въ съгласие съ посланика на Русия и посланици на Сили, които би покелали да се присъединятъ къмъ нась, — за да убедите султана, че искрите, що има да се взематъ, тръбва да бидатъ серозни и съществени, и че тъ тръбва да се взематъ безъ всяко отлагане.

Делкасе.

№ 41.

Г-нъ Балстъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ, до г. Делкасе, министър на външните дълги.

Париж 1 Декември 1902 г.

В предвидъ поведението азето отъ во-главните Сили, султана учреди двъј комисии: едната, които ще отиде да изучава на самото място „подобрението“, що има да се взематъ въ положението на Македония; а другата, които ще стои при В. Порта, за да обсъдятъ пръложението на първата.



Изглежда, че тия ръшения са били взети, за да се избългватъ исканията на руския посланикъ, който бѣ изтоваренъ отъ царя да поискъ хѣастителни реформи, и който бѣ настоялъ силно прѣдъ султана за туй въ своята послѣдна вѫдеция. Но г. Зиновиевъ що-тощо има каза, че той иѣмъ да се задоволи съ наименчии иѣрка, и че е получилъ формална заповѣдъ отъ царя да настоя за реформи.

Рѣшеніята, взети отъ султана по отношение катъръ Македония и прогласени вчера съ иракъ, са извѣштани въ вѣстникътъ въ стълкните изрѣжения:

„Н. Пр. Хюсейнъ Халки паша, катия въ Кония, е изтоваренъ въ званието на инспекторъ, да наблюдава и прѣсѣда призлаганіето на иѣркитѣ, изработени напо-
слѣдъ за вѣлиятѣтъ на Европейска Турция и увобреніи съ императорско иракъ. Хю-
сейнъ Халки паша ще биде призуръжанъ отъ ездѧло отъ членометъ на високата
военна комиссия, застѣлаща въ дикрета на Нацизъ-юноши.“

„Като постѣствие отъ туй назначение, учредена е една комиссия при В. Порта,
които има за задача да проучва рапортътъ, които щи и се изпратять отъ казаните
вѣлиятѣ и отъ инспектора Н. Пр. Феридъ паша, катия въ Кония съ назначенъ за прѣ-
сѣдателъ на послѣдната тая комиссия“.

Извѣжданъ тия дни отъ урѣдъзаніето на г. Касандричъ. Портата иска да си придале
видъ, че е взела въ съображеніе всичко, шо и е било казано, и че е съзлонка на иѣ-
какво прѣобразование въ Македония, иначе при малко вниманіе въ напечатания текстъ,
авсъо се забѣлъга, че правителството не е съвършено отъ никакво сериозно
замѣрение.

Назначенъ инспекторъ трѣбва „да наблюдава и прѣсѣда призлаганіето на иѣркитѣ, изработени напо-
слѣдъ за вѣлиятѣтъ на Европейска Турция и увобреніи съ императорско иракъ“. А пакъ, оставъ изпращаніето на войски въ Македония, никакви
иѣрки не са били иззажани отъ Султана. Репресията си съ въоръжена сила ще „на-
блодана и прѣсѣда“ Хюсейнъ Халки паша?

И замѣцъ, позъ именето „иракъ на Европейска Турция“. Македония (т.е. неостро-
боделата част отъ великата България на Санъ-Стефанския Договоръ) се прѣтрупва
съ Албания, съ Египъ, и съ гъркомътъ и турски окръзи на Одрински и Солунски ви-
лиаети? Реформитѣ, пригодни за една отъ тия области, не могатъ да бадатъ пригодни
и за другата. Такъ несъмѣстностъ е единъ мотивъ, за да не се изѣннява нищо.

Хюсейнъ Халки паша има репуташката на единъ човѣкъ честенъ и трудоло-
бивъ; а Феридъ паша, прѣдъ своето управление въ Кония, проявя широки идеи и го-
дълъки административни способности. Но здѣтелността на единия ще се ограничи въ
изпълнението на рапортъ, а на другия — въ тѣхното обжалваніе. Тѣ могатъ да дадатъ
различни съдили, и кой ще ги слуша? Както и въ миналото, рѣшеніята ще продъ-
жаватъ да се възникватъ въ Нацизъ-юноши.

Едновъръбие.

P. S. — Такъ минута получихъ отъ Портата текстъ на „наставлението“, удо-
брено отъ Султана, относително вѣлиятѣтъ на Европейска Турция. Този наставления
съдиркватъ „иѣркитѣ“, на които замекаваше комисаритето, възпроизведенъ въ моите де-
леша. Тѣ не вискатъ чувствителни измѣнения въ сегашниятъ режимъ, основъ въ единъ
пунктъ, во който, нароченъ, е настоявалъ г. Зиновиевъ: изкарването на християнския
елементъ въ ханџириерата.



Приложение.

НАСТАВЛЕНИЯ

ОТНОСИТЕЛНО ВЛИЯЕТИЯ НА ЕВРОПЕЙСКА ТУРЦИЯ.

ЧАСТЬ ПЪРВА.

ОРГАНИЗАЦИЯ.

глава I.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

Членъ 1. — Валинть ще бдятъ за прилаганието на всички мъркъ, които обезпечаватъ прогреса на обществените работи, на търговията, на земедѣлъя и на индустриалните институты, както и развитието на народното просвѣщение.

При всѣки валинъ ще бде ново създадена службата на директоръ на обществените работи.

Ще бдатъ назначени и директори на народното просвѣщение и на земедѣлъя въ ония области, гдѣто до сега не е имало такива.

Членъ 2. — Работитѣ, относящи се до чужденците въ областитѣ, ще останатъ, както и въ никакото, подъ отговорността на валинитѣ. Единъ чиновникъ, въ званието на „умуръ еджебие мюдиръ“ (политически директоръ), назначаванъ отъ министерството на вътръшните дѣла и запознатъ съ международното право, съ постановленията на договорите и съ дипломатическите обичаи, ще се камира при всѣки валинъ. Драгоманитѣ на валинта ще бдатъ също назначавани отъ вътръшното министерство. Нъ министерството на външните дѣла ще трѣбва предварително да удостовѣря, че предложенитѣ за тки служби кандидати притежаватъ изискуните се познания.

Членъ 3. — Въ главния градъ на всѣки валинъ ще бде създадена службата на каймакамъ, който ще завѣдава администрацията на централната каза (околия).

Членъ 4. — Валинъ ще бдятъ, щото чиновницитѣ, назначавани отъ валинта, да иматъ изискунствѣ се способности. Касателно иутесарифтѣ помощници на валинитѣ, мектубчигитѣ,^{*)} каймакамитѣ и другитѣ чиновници, документитѣ относящи се до тѣхни изборъ ще се прѣпращатъ въ комисията за гражданския персоналъ, която комисия, следъ като ги изследва и вземе мѣрките на валинитѣ, ще пристапи къмъ назначаването имъ съобразно съ правилника.

Членъ 5. — Уволнянието, прѣѣзванието и назначаването на висшиятѣ и субалтерни офицери въ жандармерията, както и на начальниците на военната и полицейските комисии, ще става отъ респективните имъ министерства съ съгласието на валинитѣ.

Членъ 6. — Жандармитѣ въ областитѣ ще бдатъ рекрутирани измежду мюсулманитѣ и християнитѣ. При назначаването си, тѣ трѣбва да положатъ клетва съгласно правилото.

Членъ 7. — Измежду мюсулманитѣ, които ще бдатъ приети въ жандармерията, ще се прѣпочитатъ онки отъ тѣхъ, които са простили военната служба, безъ да са

^{*)} Начальникъ на комисии при валинитѣ.

Б. на Пр.



бъде никога осъждания. Вънъ от тъгъ, лицата, които ще стават жандарми, тръбва да се разделят на една добра репутация и да не са бъде никога осъждани.

Часъ 8. — Полицейските комисари и агенти във външтните ще се рекрутират между мюсюлманите и християните, и, при назначаването си, ще подлагат към тях, съгласно правилото. Тъкъде тръбва да бъдат честни и учтиви и да не са бъде никога осъждани. Тъкъде тръбва да знаят да четат и пишат по турски. Между мюсюлманите, ония, които претендират тези качества и са прослужили военна служба, ще имат право на предпочтение при назначаването.

Часъ 9. — Въ случаи, че стане якое възпроизведение от естество да синти обществени редъ, и, недостатъчността на жандармите констатирана, външната съвета за необходимо да разполага съ войски, външната управомощна веднага за туй военния коменданть, който, пригответи войските, ще упътжи телеграфически и безъ губене на време, военното министерство, съ цѣль да изпроси императорското пътищомощие за това. Съдей като, въ споровъ, му се съобщи императорското ираде, коменданта ще направи надлежното. Аз при подобна еквивалентност, външната ще тръбва да дава едно мотивирано изложение, което тръбва да бъде удобрено и отъ военния коменданть.

ГЛАВА II.

ПРАВОСДАДИЕ.

Часъ 10. Въ истиности, гъдето никакът не съществува съдиищева низание,*) ще се учредят такива, съобразно закона за съдоустройството. Начинът за избиране на съдии, който е сега въ силъ, ще бъде отменен, и членовете на съдиищата, които ще тръбва да имат изискуеми съ качества, ще бъдат избирани отъ министерството на правосдадисто, както и въ министерото, половината мюсюлмани и половината християни.

Членовете на съдиищата ще тръбва да приказват на следбата кариера, а ония отъ тъгъ, които са юристи отъ факултета на правото**), ще бъдат предпочтани.

Часъ 11. — Съдиищата отъ първа инстанция, натоварени съ граждансокът и уголовният дѣлъ из казата, ще бъдат раздѣлени на дълъ различни отдѣлки, единото за граждансокът процесъ, а другото за уголовният — както е въ съдикатъ и въ външната каза.

Найбогътъ***) ще продължава да прѣдставява въ граждансокът съдиищца. Надравителниятъ съдиища ще имат за прѣдставател хора отъ следбата кариера, също тъй и единъ замѣстникъ-прокурора и единъ следбенъ съдзовател.

Часъ 12. — Съдиищата са независими и запазени отъ всѣко външтатство. Когато ще се констатира, че съдии и следбии чиновници са извършили работи, противни на законите и на честността, външната и главният инспекторъ веднага ще упътва за туй министерството на правосдадисто. Съдей като установи, чѣрезъ допълнителни аспекта, тѣхната виновност, министерството, споредъ случая, или ги отдава подъ съдъ, или ги уволянява отъ служба, или всъщъ само ги отрѣшава отъ длъжността за известно време.

* Регистриране съдииши, т. е. не инспектори.
**) Регистрира се, турски функциони на времето на Цариград.
***) Замѣстникъ на казата.

ГЛАВА III.
НАРОДНО ПРОСВЪЩЕНИЕ.

Членъ 13. — Ше бъдат отворени първоначални училища въ всичките села, които съставляват повече от 50 къщи, а нѣмат такива училища.

Слѣдо така ще се отворят първоначални и висши първоначални училища въ казиите, както и първоначални и срѣдни смѣсени училища въ сѣдалищните градове на санджаките и вилаетите; а течь, гдѣ има такива, ще се увеличи числото имъ. Прѣподаванието въ всичките училища ще биде съобразно съ програмите, изработени въ министерството на народното просвѣщение.

Членъ 14. — Двѣтъ трети отъ училищния налогъ въ вилаетите ще се даватъ за разходи по народното просвѣщение въ самите вилаети, а едната трета ще се дава за висшите училища въ столицата.

ГЛАВА IV.
ОБЩЕСТВЕНИ РАБОТИ.

Членъ 15. — Платната повинност за построяването на плащица и съобщенята, които сега е въ сила, остава си и за изпрѣдъ. Освѣть ней, ще се отдѣлът 5% отъ общия приходи на всѣки вилаетъ за прѣприятия отъ общественна полза.

ЧАСТЬ ВТОРА.

НАЧИНЪ НА ПРИЛАГАННИЕ.

Членъ 16. — Възникът съ изговарени съ прилаганието на постановленията, съдѣржащи се въ прѣдшествуващъ членове. Освѣть тѣхъ, назначава се единъ главенъ инспекторъ, съ чинъ везиръ, който има въ съната си гражданска и военна чиновници.

Членъ 17. — Главниятъ инспекторъ ще има за задача:

1-о Да изисква прилаганието на прѣдшествуващъ постановления;
2-о Да посочва на възникътъ ония отъ постановленията, които не са биле приложени, и да уведомява за туй В. Порта;

3-о Да наблюдава върху граждансъкъ и финансова дѣла, както и върху другите административни клонове въ вилаетите, и да прѣставя на В. Порта оните тѣкни пунктове, които иматъ нужда отъ подобрение.

4-о Да уволнява, въ съгласие съ възникътъ, чиновници, чието уволнение би се счело необходимо, и да прѣдава на компетентните съдилища ония отъ тѣхъ, които са извършиле дѣла заслужаващи дикането имъ подъ съдъ. Той ще трѣбва да изпроси у В. Порта застъпването на онѣзи отъ уволнените или дадените подъ съдъ чиновници, които са биле назначени съ императорско ираде.

Членъ 18. — При В. Порта се учреждава една комисия, състояща отъ единъ прѣдсѣдателъ и трика членове, които комисия ще има за задача: да проучва всички съобщения, изпратени до В. Порта, относително иѣрките взети отъ възникъ за прилаганието на прѣдшествуващъ постановления и относително резултатите отъ инспекцията, управлявана отъ главниятъ инспекторъ; да се прѣписва, въ случаи на нужда, съ възникъ и съ главниятъ инспекторъ; и да прѣстави незабавно рѣшенията си на Възникъ Везиръ.



№ 42.

Г-н Степън, френски консул в Солун, до г-н Делкосе, министър на външните дълги.

Солун, 3 Декември 1902 г.

Въ рапорта си от 28-и Октомврий, азъ бъзъ изказахъ настъпватъ, че въстанието на земята и въздушното на съдъговетъ ще способствуваатъ, може толкова колкото и разарещанието на войската, за да се възстанови изцяло това във влакърността на Македония за нъколко дни и часъ. Азъ среагиръ тогава оценка на фактически бъзъ основа на съществуващите публикувани от турска властъ – единственъ, който можахъ по окаймъ да проектира до Солунъ при строго уважяването от турския балкански около възбудителната хъстност; и възможно е достатъчно, за да покажатъ изненадната важност на посъдимото въстаническо движение.

Днес ни се чини, че, и по днътъ на този денъ, въз същъ се провинилъ въ останъ. Отъ нъколко дена насамъ, къмъ отъ жителите на селъ, гътъ пръвъ и всичъ Октомврий стака въстанието, можахъ да донесътъ въ Солунъ устни съобщения за посъдимите събития.

Отъ тези съобщения излизатъ: 1) че въстаническото движение пръвъ посъдимий и Октомврий се е разпростредо въ тридесетъ седъ села; 2) че въ момента, когато официалните турски съобщения прогласиха гилената за въстаническа и времето отъ въстаническия лагер за завършила се въ същата си (д-н Октомврий), сражението са биле толкова чести, колкото и въ първите дни на и Октомврий, и 3) че изцяло човешко въстаническо село са биле разгребани и изгорени, поставяне на косто тълпите жители ще оставятъ безъ храна и бечъ покривъ тазъ земя.

Отъ друга страна, изглежда, че, въпреки провъзгласената амнистия, която покърка въ огнищата къмъ повечето отъ въстанически селища, тези посъдимите също са въстрадали отъ обикновът на хайдарлерната, вършени подъ прѣдлогъ да се търсятъ ордени. Тези обикновъ могатъ да се считатъ, като също отъ главните причини за доста значителната емиграция, която сега заводиши България.

Опълчаването са водили противъ войските, а особено противъ редифите. Не може точно да се знае, до колко са основателни тия опълчавания; и въ почти икономически са наслаждата и грабежът съдъ едно сражение, въ което са взели участие жителите на едно село, или когато е станало въ тук село или въ неговите околности. Споредъ както не увърътъ англичански генералски консулъ, реагиранъ турски войски, напротивъ, са биле принудени да удръжватъ и да са съзнатъ да скаратъ грабежът, който е предизвикало турското население. Не може се отъзва, обаче, че посъдимите разгречани на войски и държавното водъ знамена на 14 батальона редифи съставляватъ единъ тежът товаръ, и за турското сырьене, и за застиятъ отъ войската хъста, чиято хъста трбъба да посръщашъ нуждътъ и до хъстата стадъмъ, и за самото турско население, косто, съ съзнанието на редифите във време на полска работи въ посъди, се изненада отъ ханди работни ръце, пушени за прѣдставянето му.

Добъръ установените вече днес характеристики на посъдимите въстанически съдътъ е, че този опът е дълъг на комитета прѣдставяващъ въ София отъ генерала Цончевъ⁷), който комитетъ, ускорявайки събитията, е искалъ, главно, да използва въ свои ръце рабоводството на македонското национално движение. Шо се относи до чисто македонския комитетъ, чиято актършина организация са остави все инстервюза,

⁷ Въ оригиналъ е написано Чончевъ — основникъ групъ на автора.

Б. и. Г.

и чиито автономически стремежи са въ противоречие съ съединистическия стремеж на комитета Цончевъ, тъй ве са се ограничили само да се държат на страна от по-слъдното движение, ами и еж се борил живо противъ него, като противъ едно прѣ-приятие преждевременно и осъдено из скуренъ неуспѣхъ. Тъхните печатни органи въ София не скриха мнѣнието си, и тъхната акция въ самата Македония не се ограничи само съ разубѣждаване селянитѣ да не взиматъ участие въ по-слъдното движение, аки случвало се е по нѣкога, щото тъхни чети да посрѣщатъ съ оръжие въ ръка четите, изпращани отъ Софийския комитетъ.

А пакъ до колкото азъ можахъ да узная, съмисленниците на македонската революционна организация са много по-многобройни и по-добре организирани отъ онки на Софийския комитетъ, и на тая именно организация по-скоро би трѣбвало да се прѣписватъ смъртните наказания и терористическите актове, толкова чести въ тая страна. Прочее, може съ право да се прѣдполага, че когато тази организация счете, че е настапила денътъ ти да вземе една инициатива подобна на Цончевия комитетъ, възстанческото движение — безъ да има, може би, много повече шансъ за успѣхъ — ще вземе по-значителни размѣри. А по нѣкое признани изглежда, че тая организация е направила сериозни приготовления в предвидъ свъртуваността отъ едно въз-
стание за идущата пролѣтъ.

Всичко онова, що се знае за тази вѫтрѣшна организация, позволява да се вѣрва, че, въ такъвъ случай, ти не ще прѣнебрегне ни едно настъпие, за да постигнеш съдѣлъ себѣ си всичките християни въ страната (ѓърци патриаршисти, българи и власи). Ако ти успѣе въ туй, борбата ще се обрне въ борба между мюсюлмани и невѣрни, и ще вземе обликъ на свѣщенната война — „джихадъ“. Ако ли, напротивъ, ти не успѣе въ това, и гърците съ власите се въоражатъ противъ българите, турскоото население ще се възволнува отъ случая, за да се вѣрси въ работата и да сложи върху гърбътъ на християните вѣбългари всичките ужаси и кланиста, на които то ще се прѣдаде, за да си извѣта възможностъ да дава сърждането отъмъщение за тъхните революционни прѣдизвикателства.

Тая опасностъ отъ въоруженото възмѣщанство на турското население не е най-найлката отъ онки опасности, които крие въ себѣ си днешното положение. Всички онки отъ моктѣ колеги, си които имахъ случаи да се разговоря по тоя прѣдметъ, изглеждатъ доста силно замислени отъ такъвъз една свѣтуналностъ. Шо се относи до менъ, азъ не мога да не сподѣлямъ тъхните страхове отъ зошото разположение на беговете въ вѫтрѣшността, които, максимумъ въ своятъ интереси на землевладѣтели и оскърбени въ своето честолюбие на феодални господари отъ неуспѣхъ на иѣрархътъ възникни отъ властите, охотно би се узовали о първия прѣдлогъ, за да взематъ върху си грижата за възстановяването на редътъ, както тѣ си знайтъ. Макаръ че никога не са липсували оръжия на турците, все пакъ азъ вѣрвамъ да знае, че, сега, тѣ правятъ въ Солунъ нови и значителни покупки. Ако подобна една борба избухне, може ли да се прѣдполага, че турските войски ще се ограничатъ само съ ролта да се нахвърлятъ между възювящите?

Българското княжество ще може ли тогазъ да гледа безучастно, какъ се из-
тѣбватъ иетоашъ родни брати?

Ако Силинъ искаше да избѣгнатъ тая свѣтуналностъ, необходимо ще биде — и като казаенъ това, азъ възпроизвѣдамъ мнѣнието на повечето отъ моктѣ колеги — прѣди още да настапи критическия периодъ, който ще настапе идущата пролѣтъ, тѣ да са вече обявили и добили прилаганието на нѣкое реформи отъ естество да осъзабъ-

акартическото състояние на тих земета, и да създадат у населението, както у турците, така и у християните, довърше във едно балансирано миролюбиво развитие.

Въ мой рапорт от 28-и Октомврий, азъ указахъ на организирането една добра хандармерия, като на необходимото условие за възстановяванието на извънредна сигурност във полига, и за прибиращите десятци по стопански начинъ от администрацията на Публични лъжица, като на сърбство, за да се трае край на всички злоупотребления, отъ които невосържавено страдат македонските земеделци, безъ разлика на въра и народност.

Съдението, които съмъ получихъ отъ тогазъ касъмъ върху опасностите, че крие въ себеъ си днешното положение, карта не да иматъ, че тъка няма нужда да се поразширятъ относътъ тая програма на реформи.

Стать.

№ 43.

Г-нъ Бонардъ, управляващ агенциите и генералното консулство на Франция въ София, до г-н Делакасе, министър на външните дела.

София, 3 Декември 1902 г.

Тия дни, г-н Дансевъ произнесе въ Н. Събрание една речъ върху македонската въпросът. Той коментира тая си речъ въ послъдното съаждане, което имашъ съ менъ. „България, казва ми той, иска да създаде една лоялна политика. Тя не се допомага до никакво териториално разширяне въ Македония; и тъкъ не може да биде безучастникъ македонски въпросъ поради македонската емиграция въ България, която е заинтересована и подържа въ страната една въчна агитация. За да се пръскатъ тая агитации⁷), тръбва да се направи способъ съществуванието на християните въ Македония, а, за туй, тръбва да се осъществи обещанието отъ Берлинския Договоръ реформи⁸. Като ми говорешъ за усълугата, която неговото министерство не пръставало да полага, за да запази границата и сръбъ нахлуващите на чети, азъ му привременно казаното отъ него на г-нъ д-ръ-Бузиниеръ за намърението му да разтурчи македонския комитетъ.

Г-нъ Дансевъ ни отговори, че той не е измънчилъ проектъ си. Нъ, споредъ конституциите, разтурянитето на асоциации е работа на следбната властъ. Министерството за вътрешните дълги, следъ като изброявъ едният свой рапортъ пръстилънъ факти въ тежест на комитетъта, поксъло отъ министерството на правосъдието да разръши въпросъ чрезъ съдиящата. Такава е процедурата, възприета отъ правителството, което, по тия начинъ, е камърко съдъство да не взима върху си отговорностъ за такъв едно ръшение на тия въпросъ.

Въстаничъ съобщаващи новината за принудяванието въ България на нови българи. Едъкъ благотворителенъ концертъ биле дадени, за да се облегчи тъхната изнезия. Въ съставения комитетъ за събиране на помощи, князъ Фердинандъ изпрати 10,000 лева, княгиня Клементина 5,000 л., Славянскиятъ Благотворителенъ Дружество въ Русия 10,000 рубли. Турски комисаръ протестира, като казва, че се искало да се създаде въпросъ за българи, и че такъв въпросъ не можалъ да съществува, понеже Султанъ е далъ амнистия на всички българи, а турското правителство пръдлагало да ги възързе въ колапдата почънъ на свои разноски.

⁷ Въ оригиналъ това е изразъ, че тръбва да е пасътна грънка; замът пръскаванието, отъ сега известна, че спиритътъ на Македония, не не осъзби възможността на десетъ заселени македонски съмигризи въ България.

Б. на Пр.



По-главните главатари на въстанието са вече оставили Македония. В. Прѣвъзходителство знае, че генералъ Цончевъ и полковникъ Николовъ се намиратъ въ София. Полковникъ Янковъ, който воюваше въ околностите на Битоля, избѣгналъ е въ Гърция. Той е билъ изгоненъ отъ тамъ и се върща въ България.

Бондру.

№ 44.

Г-нъ Бутиронъ, управляющъ посольството на Франция въ Петербургъ, до г. Делакасе, министъ на външнитъ дѣла.

Петербургъ, 3 Декември 1902 г.

Честъ имамъ да ви казва, че получихъ писмото на В. Прѣвъзходителство отъ 27-и Ноемврий, което се занимаваше съ работите въ Македония. Понеже графъ Ламсдорфъ не е сега тукъ,⁷⁾ азъ помисляхъ, че ще е уместно да прѣдамъ на търпимъ съѣтникъ на министра на външнитъ дѣла, за да биде съобщено на този посѣдникъ, една кратка памятна записка, чиято сѫщностъ езъ извѣтката отъ депешата на В. Прѣвъзходителство, и която памятна записка ще даде на графа Ламсдорфа една точна идея за начинъта, по който В. Прѣвъзходителство скъща ижмотниятъ прѣвъздушата пролѣтъ въ Балканския полуостровъ.

Даващи това документъ на г. Аргиропулъ⁸⁾ да го прочете, изъ настоягъ, и върху общия за всички Сили интересъ да не прѣнебрегнатъ нищо, за да предупредятъ опасни събития, и върху добрата воля, която проявява правителството на Републиката, като дава съдѣствието си на Русия въ този случай.

Споредъ посѣдникъ воинки, впрочемъ, изглежда, че г. Зиновиевъ, който е получилъ наставления да вземе въ разцѣтъ си македонската въпросъ и да говори за него на сутгата по най-серизозъ начинъ, е вече пристапилъ къмъ изпълнението на тая своя мисия.

Декларацията на г. Далесе въ Н. Събрание, споредъ която князът не билъ се чувствува въ сила да спрѣ движението у себѣ си, доказва, че е вече минаго времето на голите думи и на съѣтните непосѣдствии отъ дѣла. Търгващи отъ Цариградъ, г. Груичъ⁹⁾ е ималъ изразъ да се изкаже въ полза на старо-сръбите, хървати на турска администрацията тяхни. Черногорския представителъ е направилъ сѫщите оплаквания. Невъзможно бѣ, што, съѣтъ бъгарина, сърбинъ и черногорецъ, Русия да не заговори току, и да не държи единъ езикъ, достоенъ за най-голѣмото внимание на Султана. Азъ добавямъ, че славянскиятъ комитетъ открилъ тукъ подиска, и изпратилъ помощъ, не само въ София, въ и въ Македония, и че рускиятъ вѣстникъ получава отъ специални дописници, изпратени въ тая турска областъ, съѣтвия, които са въ състояние да разъясняватъ общественното мяниене.

Бутиронъ.

№ 45.

Г-нъ Балстъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ, до г. Делакасе, министъ на външнитъ дѣла.

Пера, 9 Декември 1902 г.

Азъ се засекъ да прокараамъ прѣдъ Султана едно съобщение, което възпроизвежда мяниенето на правителството на Републиката върху нуждата да се подобри не-

⁷⁾ Тогавъ графъ Ламсдорфъ е билъ при юре въ Ливадия (България).

⁸⁾ Първъ съѣтникъ на руското министерство за външнитъ дѣла, бившъ руски посланикъ въ Черногория въ Петрова.

⁹⁾ Сърбски министъ-ръководителъ въ Цариградъ.

Б. на Пр.



забавно положението на населението във Македония, и което посочва ясно, че искатът, що съдъл да се взематъ, тръбва да бладът сериозни и съществени.

В. Пръвъходителство ще закърти тукът приложени текста на тази ръчка⁷⁾,
които пръвдълът на министра на външните държ.

При редактирането на този документът, азъ искахъ да отбъдълъ ясно, че той не е билъ съставенъ преди проглашаването на постъпилът „наставление“ на Султанъ. Тръбаше, съдователно, да не се упоменава нуждата от реформирането на хандар-мерицата, защото султанският „наставление“ обещава тая реформа; финансова въпросът бъ единствения, който заслужаваше да се упомене. Но токът зачина, не би могло да ни се канесе принудителното воражение, като ми се каже, че азъ говори за работи вече уредени.

Една съвестъ.

Приложение.

Френското правителство счита, че е абсолютно необходимо да се подобри не-
забавно положението на населението във Македония, за да се пръвдълът осложнения,
считани за пръвдълът от всички съдълъти, и които осложнения могатъ да иматъ
одинакъ посъществие.

Управляющия посъществото на Франция има заповѣдъ да заяви на турското пре-
вителство, че искатът, които съдълът да се взематъ за горкупомената пъль, тръбва
да бладът сериозни и съществени.

Френското правителство обръща особенното внимание на турското правителство
върху нуждата от прилагане във Македония принципът на едно добро финансово
управление, за да се обезпечи редовното плащане на войскът и чиновниците
и се туре край на продълъжащото се изтъргване пари, отъ които населението сега
только много страда.

№ 46.

Г-нъ Делласе, министър на външните държ. до г. Бутиронъ, упра-
вляющия посъществото на Франция въ Питербургъ.

Пари, 11 Декември 1902 г.

Шо-токо бъ при мене руски посланикъ Графъ Ламскорфъ е довелъ до знанието
на императора резюмето на моята депеша отъ 27-и Ноември върху Македония, което
резюме мий бѣхте съставяше. Той е изтоварилъ княза Урусова да ми каже, че импе-
ратора е билъ твърдъ щастливъ да констатира външното съгласие на нашътъ възгледи,
и е изразилъ да ми се благодари за подържката, които мий сме рѣшили да дадемъ
на императорското правителство, за да се изтъргне отъ Портата едно същимъкъ подо-
брение съдълъта на македонскотъ население.

Прочее, съгласието е напълно установено между двата наши кабинета.

Делласе.

⁷⁾ Пишата записка (по френски: мемоар).

Б. на Пр.



№ 47.

*Г-нъ Балстъ, управляющъ посольство на Франция въ Цариградъ,
до г. Делкасе, министъ на външнитъ дѣла.*

София, 15 Декември 1902 г.

Пазатътъ, Портата, и, въобще, цялата турска съѣтъ, пристрояватъ се да вѣрятъ, че „настанилията“ на Султана, чийто текстъ вече изпратихъ на Ваше Прѣзъходителство, уреждади биле окончателно македонския въпросъ, и, че съѣтъ тѣхното прогласяване, положението се е много подобряло. Това душевно състояние израза на г-нъ Балстъ отъ един официално съобщение, напечатано тия дни въ столичните турски вѣстници.

Нъ дѣйствителността давече не съществува „дипломатъ“ на турските официали.

По всичките съѣдения, които азъ получавамъ и които съпадатъ съ онни на другите посольства, изтъръгването пари и жестокостите отъ страна на жандармерията и на редовните войски никога не са биле толкова многообройни, колкото сега. Лътиши колони кърстосятъ страната, за да дират ордания и да ги прибиратъ; прѣзъ време на обикнитъ, тѣ квартируватъ у жителите и ползватъ се отъ случаи, за да ги ограбватъ. Ди-ректоръ на железнодорожната линия Солунъ-Битоля казаваше ми завчера, че въ днитъ, когато получаватъ заплатите си, служащите на компанията редовно се обиратъ отъ вояниците, като иматъ да пазятъ линията.

Руския посланикъ тоже ми говори за това усилване на прѣстъпленията противъ македонските населенія. Той констатира, че насилията на турците съ подудъръ македонското население, косто емигрира на тълпи въ Бълг. княжество; княжеското правителство е бешено да сдържа чувствата на гѣнъ, що възбужда противъ турците възль на тези нещастници; ако, за кратко време, мирътъ и сигурността не бъдатъ възстановени въ Македония, никой не може предвиди, какво може да стане.

Едношъ Балстъ.

№ 48.

*Г-нъ Стегъ, френски консулъ въ Солунъ, до г. Делкасе, министъ
на външнитъ дѣла.*

София, 15 Декември 1902 г.

Главниятъ инспекторъ на Румелийските вилаети, Хилямъ Паша, пристигна въ Солунъ вечерта на 8-и Декември съ специаленъ тренъ, придруженъ отъ единъ драматиченъ генералъ, двама чиновници и нѣколичина секретари, а на 12-и сѫщия отпътува за Скопие. Прѣзъ своето прѣстояване тукъ, той не напуска хотелъ, въ който бъше спалъ; синакъ у себѣ си нѣколко чиновници и заповѣдалъ да му донесатъ известно количество хълъ; говори се, че най-много се е занимавалъ съ фракийски въпроси.

Изглежда, че низоването на такъ изгърдела искра е било посрещнато съ много голямъ скептицизъ, както отъ турска чиновническа съѣтъ, така и отъ разните слоеве на населението. И възстановяне бѣ прѣстъпление отъ обидяването на един официално съобщение, което резомираше такъ нареченитѣ ре-

¹) „Дипломатъ“ или „дипломатъ“ е роля или душата наименование: съществование, въесьъ хваленъ, прѣстъпление до обѣсата. У древните така се наричала съма гѣста въ честь на Балуса—богъ на чиното.

Б. на Пр.



форми, чието прилагане щъде да подгответ гласния инспекторъ. А тук изобщо изненадва, че този документ — пълень, въ во-голъбата си част, съ разбърканото посторене на извлечения от съществуващи закони — не същирка, като нови востъпления, осъщъл незначителни въвход и трака, повече преди от каквато воленки. Азъ предавамъ общото мнѣние тукъ, когато резюмирамъ реформите така: „новите „реформи“ състоятъ въ създаванието на служби, склонени към безотговорни; като че ли авторътъ на тези „реформи“ са искали да организиратъ не прогрес, а противостоещество“.

А вакъ — както пишахъ и въ рапорта си отъ 3-ти текущий — ако се иска да се избъгне възможността отъ опасни съютове на прогърътъ, все повече и повече въроятна, неотдолно нужно е да се въведатъ въ македонските външни сервизии и практическни реформи, които би могли да иматъ допътре за едно по-добро бъдеще у населението, безъ разлика на въра и народност. Всички съдълания, които можахъ да събера отъ тогава насънъ върху разни произшествия, които ставатъ въ взаимността на страната, още повече не укрепяватъ въ това мякънисе. Въпреки извънредната сурвостъ на сезона, сраженията между пърстаническите чети и войската или хандарите, никакър и да са по-редки, нъ не са същъ пръстаници. Тия дни още бъха забързани и въвеждано сражения въ околностите на Джунас-Балъ, впрочемъ, безъ голъбво значение. Нъшо прѣди 4 дена, двама албански патчи биле нападнати прѣзъ нощта, на 20 километра отъ Солунъ, отъ един чеша, извържена съ манангерови пушки. На зарята камикъца влязълъ търдъ тежъ геменъ, до тъкъ е билъ напъренъ и задържанъ единъ българинъ, когото тъ са раните, като са се защищавали, и другъ на другъ единъ българинъ, когото тъ са убите. Въ другъ единъ редъ на мисли, азъ ще уважена, най-послѣ, единъ фактъ, който се случи прѣди десетина дена. Въ Ниуста⁷ (малъкъ градче на население отъ 5,000 души, на 40 километра разстояние отъ Солунъ, по железно-патната линия Солунъ-Битоля), единъ гърци търговецъ е билъ уловенъ въ 4 часа вечеръта въ съни дуяни отъ четкира албански разбойници, които прѣмили прѣзъ външи градежи на кракъ, наедно съ окръжението отъ тъгъ свой пътникъ (или „робъ“, както казватъ тукъ). За освобождението му разбойниците са възискали 5,000 лири турска. Една подобностъ застъпва да бледе отъблъзана во този случай: башетъ на същия този търговецъ е билъ хванатъ въ пътъ прѣди 4 години отъ същите албански разбойници, въ той успѣхъ да нъ се изтърве отъ ръцътъ. Разбойниците биле уловени, арестувани и осъдени по из 3 години затворъ. Още тогава, тъ се биле заключилъ да си отъстъпти за туй негово избъгване, и, за да изненади тази скъпътъ, приготвилъ и отъѣхъ въ пътъ същътъ му.

На рака имашъ прѣвъзехъ на една жалба, подадена до външната отъ десетъ македонски мутари въ Ниуста, въ които си жалба тъ твърдятъ, че, отъ три години насънъ, несигурността въ градеща иже е такъвъ, шото жителите му съща съмътъ да излязатъ вънъ отъ градеща, за да излятъ на ивиците си: „по-богатите даже не съмътъ да излязатъ на гарата, бъль за съ прадружени отъ въоръжени пазачи“. Мутарите прибавятъ, че истигнатъ албанци (войници или съмбаници, пазачи на тютюневия monopoly или колонии, въ тъгъ подобниятъ отъ същото пътнисе) постоянно се разхождали въ градеща въоръжени съ пушки мартишки: „всички още граждани, които прѣсръщатъ разбойниците, когато тъ залягаха албанци, искатъ, че се сръщатъ съ колдуните на монопол“.

⁷ Ниуста.

Б. на Пра.

Азъ счetoхъ за нужно да дамъ нѣкакъ подробности по тая случа, защото ми се струва, че тя добръ характеризира несигурността въ страната, даже въ мѣстностѣ, гдѣто нѣма бъгарски комитети.

Азъ констатиращъ, както бѣхъ писатъ и въ мой рапортъ отъ 3-и текущий, единодушното на моите колеги по той пунктъ: неотложностъ да се взематъ сериозни мѣри, за да се избѣгне една криза прѣзъ идущата пролѣтъ.

Отъ своя страна, азъ се опитахъ да изложи въ една записка, която имамъ честъ да приложи тукъ за В. Прѣвходителство, минималната програма на реформи, както би трѣбвало, по моему, да се изтъргнатъ по настоящемъ отъ Портата.

Стрѣн.

Приложение.

Записка относително реформитѣ, които трѣбва да се въведатъ въ Македония.

Критическото положение на македонскитѣ влясти може да се отдае на двѣ общи прилички:

- 1-о Развитието на националното чувство у разнитѣ християнски народи;
- 2-о Злоупотрѣблението отъ всѣкакъвъ розъ, отдавани на турското управление.

До като трасе турското владичество, неговия способъ на управление, колкото съвършень и колкото башински застане, не трѣбва никога да се вѣрка, че християнскитѣ народности ще бдатъ напълно задоволни отъ него. Всъка отъ тия народности се стреми да се освободи окончателно отъ турското владичество, било чрезъ присъединенето си къмъ оная отъ независимѣ днесъ държави (Гърция, България, Сърбия), съ която и съзвързатъ кървата и езика, било чрезъ една мѣстна автономия, която ще й даде първенство.

Тѣзи стремежи къмъ независимостъ, за всѣка отъ тия народности, се сливатъ съ амбицията да се възстанови надъ другите народности. Борбите на разнитѣ пропаганди и управлението отъ бъгарскитѣ комитети тероръ съ осъзателни доказателства на туй душевно състояние. Нима се страхъ, съдователно, че пълното освобождение на тия влясти може да бдатъ поставено отъ влтрѣши борби, които би могли да създадатъ едно положение пове толкова опасно, колкото е и сегашното.

Прочее, въ много отношения, задържането въ турски раци висшата властъ надъ тѣзи съперничествущи си народности може да се счита, като единъ залогъ за миръ. Никой другъ режимъ не е по-пригоденъ, во силата на своите традиции, да остави на разнитѣ народения въ тия влясти една широка мѣстна независимостъ, и въ религиозно, и въ гражданско отношение.

Впрочемъ, жителите на тия влясти, изобщо много назадъ останали отъ всѣкътъ си, обикновено би се подавали на виновната отъ политическиятѣ агитатори, ако не бѣха били доведени до отчание поради несигурността на живота си и поради мизерията си. Позволено е да се вѣрва, че голѣмата маса македонски селяни не би искала нищо повече отъ това: да може да се прѣдае спокойно на занаятията си и да бдатъ сигурни въ денътъ, когато ще трѣбва да прибере плаодътъ къмъ.

Съдователно, въпроса за реформитѣ въ Македония може да се постави, както следва: едъмъжно ли е, безъ да става териториална промѣна, и безъ да се взиматъ мѣри, които могатъ да се считатъ като прѣисловие на тая промѣна, да се тури край на злоупотрѣблението, отъ които страдатъ въ тия влясти населениета, безъ разлика на вѣра и народностъ?



Известно е, какът земският Гюмбейски хате-шерифъ прогласи, още въ 1839 г., прашинието на разноправността за всички турски поданици, и какът постепенно го избрека падария Турция съ временето отъ институтъ и кодексъ на западна Европа. Ако това модерно законодателство бъше било приложено, и въ букаете си, и въ духътъ си, не би ся се чували днес същите ония обвинявания противъ турското управление, които ся се чували и се повторятъ отъ външне касамъ. Така щото, въпросъ за реформите могътъ би да бъде сведенъ и къмъ следното питание: съществува ли съдъство, за да се обезпечи въ тая страна строгото приложение на съществуващи закони? Безспорно, туй питане не е такъ просто, както изглежда, защото всичките тези парични реформи, съ които Султана си прави удоволствието, отъ време на време, да дава едно привидно удовлетворение на българите отъ Санджак, не ся бъше никога ищо друго, осъмъ едно ново прогласяване, въ изречения довече или по-малко тъмни, на притиснати одърви заплахи въ турското законодателство, и които, и сега както и прѣди, оставатъ безъ приложение и безъ санкции.

Тръбвало би да изгубимъ националата за външно пособие, ако би се установило, че турски чиновници са непрѣчни, несподѣтъ и здравотрубоѣтъ.

А какъ, безъ да се упоменаватъ на търговището и почтените извършения, опитътъ, направенъ отъ управителята на търговията и на Губернския хъзътъ доказва, че отъ тия елементи могатъ се устрои служба, доказваща съвършенно правило. На този резултатъ се вижда въ зависимостъ отъ тия чиновници.

1-о Да се плаща редовно на служещите. 2-о Да се отрѣдява отговорностъ, като се създаватъ санкции за неправилните на служебни услуги и за наказанието на виновните.

Въ днешното же положение, тие даѣтъ условия да исчезнатъ у турските обществени управители.

1-о — Заплатитъ нередовно се изплащатъ Български правилници, които поставятъ да се изплащатъ прѣдъ всяко, заплатитъ на дребните чиновници, тѣзи постепенно не ся бъше никога плащани прѣдъ да се изплатятъ разходите за войската, сунйтъ изтечания за Цариградъ и привилегированите заплати. Слѣдъ като се изплащатъ всички тия суми, тогава само се вляшатъ заплатите на дребните чиновници отъ останалите въ выплатите имъ свободни пари.

По тия начинъ ставатъ постоянни изплащанията на тия заплати, които залягатъ въ края на годината, завършватъ съ изплащанието на нѣколко иѣсечния отъ една заплата, една достъпчина за прѣхранване.

Безъ да исказъ да говори за приемките, до които са принудени да прибѣгватъ чиновници и магистрати, за да посрѣдатъ тая нѣмота, доста е да напра върху факта, че жандармътъ, които сява получавать по тридесетина лева въ иѣсца, ся първътъ жертвъ на това състояние на работата.

Изѣмачествата отъ всѣкакътъ родъ, до които прибѣгватъ тѣ по селата, и които изѣмачства съ едно отъ най-тежките страдания на македонското население, изложени искъ ся отъ необходимостта да се живѣ.

Прочее, всичките мои колеги, както и всички турски чиновници, съ които иная слуга да поговори върху тия въпросъ, единодушно мислятъ, че първото условие за всѣко пособие въ състоянието на страната тръбва да бъде: да се обезпечи редовното изплащане заплатите на всички чиновници, и, особено, на жандармерията.

Прѣдъписанията, издадени за тая цѣль до сега, ся оставатъ жертви буква, тий като тѣ ся бъше най-често нарушавани во всички заповѣти. Тѣлото подношване, сължителство, не би послужило за нищо.



Определянето за всички влизатъ во единъ бюджет, отъ който да се изразищат редовно тези разходи, било би първото условие, за да се постигне този резултат. Безъ да влизатъ тукъ въ подробното определение на едно финансово прѣустройство, което би трѣбвало да биде проучено по-отблизу отъ специалисти, азъ мисля, че може указа заради тъкъ отъ гаранцията, що би трѣбвало да засяга въ основата на туй прѣустройство.

Бюджетниятъ приходи, при постигнението имъ, могатъ би да се внесатъ въ клоно-
вия на Отоманска банка (или на Публичния дългъ, ако туй се предположите). Бан-
ката (или Публичния дългъ) би обезпечила посрещането разходите на влизата, из-
плащащи платежите заповѣди, издадани отъ дефтердарите⁷⁹); тези платежи запо-
вѣди били би предварително изчиращи отъ Банката, или изплащани въ колко дена следъ
представянието имъ, за да има време да се провери, дали тъ са предвидени въ
бюджета.

Остатъкъ отъ влизатскиятъ приходи, останалъ свободенъ следъ изплащанието
на влизатскиятъ разходи, могътъ би да бъдатъ внесенъ въ нѣкоя централна каса на съкрови-
щето (чийто служба могатъ би да се повѣри въ Отоманска Банка или на Публичния
Дългъ); разходите на централното правителство и ония на войската плащатъ би се въ из-
платки заповѣди, издадени до тая каса и продаващи въ клоно-
вия на Отоманска Банка. По такъв начинъ окончателно би се уникножиле „хавалестата“⁸⁰ до влизатскиятъ
касъ, които са една отъ главните причини на финансовата бъркотка и на произтекающи-
щите отъ нея административни злоупотрѣбления.

Азъ се осъществявамъ да кажа, че, безъ едно аналогично прѣустройство на фи-
нансовия режимъ, напразни ще се очаква нѣкакво подобрене въ положението на
лизатите въ Европейската Турция.

2-о. — Това, което характеризира сега турската администрации, то е същението
на отговорността у тяхъ, което същевременно достига до голямъ, щото унищожава всички
отговорности, и, ворача туй, злоупотрѣбленията оставатъ безъ санкция. Финансовата
бръкотка, за които що-точно говорихме, е едно отъ следствията на тази общата причина.

Закона за главното управление на влизатите отъ 1870 г. (1287 г.), допълненъ
съ общъ наставления отъ и. Мухаремъ 1293 г. и съ закона за общинското управле-
ние отъ 1292 г. и пр., опредѣля доволно точно правата и длъжностите на администра-
тивните чиновници. Споредъ този законъ, влизатското управление е турено подъ вис-
шата власт на влизатите, които иматъ широки пълномощия, управлявани подъ ръко-
водството и контролът на В. Порта и на разните министерства. Небезинтересно е
да се приведатъ тукъ нѣкакъ излагания отъ този останъть вече документъ:

.Членъ 5. — 3-о. Влизатъ контролира непосредственно дѣйствието и
поведението на окръжните управители (юнгесарифитѣ) и на чиновниците въ съде-
лищата градъ на влизата, въ всрѣдствено, чрезъ тяхъ посредничатъ, поведението и дѣй-
ствието на всички служащи въ влизата; той има право да уволнява чиновниците,
които са се провиниле при изпълнение на свояте служебни обзанности. 4-о Ако уво-
лението на служащия е било предвидяното отъ нѣкое звѣддане или отъ нѣкое прѣ-
стъпление, влизатъ заповѣда даването подъ съдъ на служащия

.Въ границите на своята власт, влизатъ избира и назначава, съгласно особен-
ии права и иманъжъ, административните чиновници

⁷⁹ Головни съчинителя при всички влизати.

⁸⁰ „Хавалеста“ се наричатъ симъ властени заповѣди, които не се издаватъ въ именуванието
имъ, али въ другъ именъ градъ на държавата.

.Членъ 6. — По всяка административна работа, която не влезе въ тънкото въдомство, валинът се отнася до В. Порта, на който съобщаватъ и своите личности.
„Касатено обикновенът работи, валинът приставлява напреко къмъ тънкото изпълнение.

.Членъ 7. — По единъ или два пати предъ годината, валинът прави приятъ инициаторска обиколка въ валинета.

.Членъ 8. — Валината наблюдава: 1-о постапването на дамъците; 2-о общото заподобяване на постапалите суми; 3-о разрушението на скроностъ показватъ се въ тази служба; 4-о действието на бириниците.

.Членъ 12. — Валината е като покръжъ съ устройството и управлението на валинетската жандармерия, съ сигурността на патишата и съ поддържанието на обществения редъ въ валинета.

При наличността на тия текстове, поискали щи човѣкъ, че политическото състояние на валинета трбива да заявятъ, прѣди всичко, отъ избора на валината, на който е врѣдоставена тая широка властъ. Въ същностъ така е било нѣкога, и може се указа на много валинети, чието положение радикално се е измѣнило вслѣдствие изпълнението въ тѣль на частия и снергичния валинъ Одрински валинъ, гдѣто гражданскаята и военна властъ са съединени въ ръцѣ на единъ валинъ, оставъвши занемающъ този постъ, прѣдставителя, въ туй отношение, една поразителна различие съ пограничните нему Солунски валинети.

Ето вече 3 въ години и иѣщо, какъ възъ съмъ въ Солунъ Прѣдъ туй време, азъ влизъ да се изреждахъ на чело на валинета, единъ старецъ съ ослабили умственни способности, единъ човѣкъ образованъ бивши секретарь въ Палата, и, най-многътъ, сегашния валинъ, бивши министъръ, бивши прѣстъпителъ на Съветната Палата, който изгасада въодушевенъ отъ най-добрата воля и макаръ за човѣкъ радвающъ се на личното довѣрие отъ Султана. При все туй, който и да е стоялъ на чело на валинета, азъ никога не забѣгъвалъ нѣкаква промѣна, кито въ административното дѣлопроизводство, кито въ качеството на поддѣломѣтъски персоналъ.

Ако това е така, причината е, че и най-малкиятъ административни рѣшения, избора и уволнянието и на най-дребните служащи, се диктуватъ на валинътъ отъ Палатата, който урежда всичко съ депеши и оставя на валинътъ само сължата отъ окна властъ, шо китъ дава закона. Това положение на работите е особено поразително въ Скопие, гдѣто разбойническиятъ хъдъ и на най-дребните албански главари мотивиратъ изпълнението на особени сultански пратеници.

При посъдъмното възстане въ Струмската долина, мютесарифина и дивизионниятъ командиръ въ Сересь съобщавахъ съ валинета и корпускиятъ командиръ въ Солунъ само за форма: всичко се ражководеше отъ Палатъ, който изпрати разни лица съ имена на самото иѣсто.

Какъ подобряния, какъ инициатива, какъ авторитетъ, могатъ се очаква отъ валинъ, уволняванъ адъ валинъ, *) и, кито, за да запазятъ властовестъ си, задължени са да гасятъ повече къмъ Цариградъ, отъ колкото къмъ своята валинета?

По моему, инициатива е само едно срѣдство, за да се изпражнатъ дѣйствителни въздъховенето на висока, който опрѣдѣлътъ еtribутатъ на валинътъ; това срѣдство е: да се рѣши, че тия високи чиновници ще бъдатъ назначавани за единъ определенъ срокъ. Проектъ за реформи за валинетъ въ Македония, изработенъ въ 1880 г. отъ Европейската комисия за Источна Румелия, постановяше (членъ 5), че валинътъ ще бъдатъ

*) Адъ валинъ булавено звани: не валинъ валинъ, т. е. ильмиенъ.

Б. на Пр.



назначавани за единъ периодъ от 5 години. Било би напълно желателно, чото това постановление, или всъщо друго, което би имало същия резултат, да може се туре във действие.

Ако закона за виляетите бъ определилъ доста широко и доста ясно изпълнителните атрибути на виляетъ, тръбва да се признае, че той бъ пропускалъ да къмъ добави нужните органи за упражнението тъхната власт на контролъ и наблюдение върху разните ключове на управлението. Безъ да се повършамъ върху причините на безсъние, упоменати по-горе, явно е, че важността на службата, съ която са натоварени виляетъ, многото имъ занятия, и най-послѣдъ, голъмът пространство на виляетите, въ които съобщението съ бавни и трудни, не имъ позволяватъ да се запознайтъ лично съ злоупотребленията, които иматъ да дългът, и, често пакъ, желание, да пръважнатъ.

Нъкъм постановления отъ реформите, издадени предъ 1896 г. за виляетите въ Армения и присъособени относът, въ известни свои части, въ Румелийските виляети, като да имаха за целъ да създадатъ тия именно контролни органи. Такъто бъ решението: да се прибавятъ къмъ виляетъ, мютесарифътъ и каймакамъ християни „муавии“⁷) (чл. 1 и 3), за които се предполагаше, че ще бъдатъ въ състояние да изслушватъ окланяванията на своите единовърди и да обезпечватъ удовлетворението имъ. Следователно съ муавиите, създаваха се и съдебни инспектори, мюсихами и християни (чл. 19), като иматъ да ускоряватъ съдението на процесътъ и да наблюдаватъ състоянието на затворите.⁸ Въ същностъ же, службите на муавиите и на съдебните инспектори християни — възложени на хора безлични и готови на всичко за заги запазът — бидоха прѣобръщати въ такива съмекюри,⁹) щото тъхното закриване днесъ би минало незабъдъчно.

А пърът необходимо било да се спадатъ турското управление съ серизни органи на контролъ, чиято роля би била да бъдатъ за прилагането на закона и пръважването на злоупотребленията. Само инспектори, които би имали правото да отстраняватъ отъ служба провинившите се чиновници, и които сами би бъдатъ назначавани за единъ определенъ срокъ, съ съгласието на Султанъ, и би принадлежали на идъкъ чужда народност, биха би въ състояние да изпълняватъ тъзи обзанности съ нухватъ независимостъ и авторитетъ.

Достойно за забъдъчване е, че крадето, което прости върху Румелийските виляети прогласените реформи за виляетъ въ Армения, постановява, че чужденци ще могатъ да бъдатъ назначавани на общественни служби съ императорско възле. Съдователно, има нужда отъ никакво ново принципиално рѣшение, за да се поверятъ на чужденци тия контролни функции, толкова необходими за добрия ходъ на обществените служби.

Въ рапорта, който изпрати до своето посолство върху въпросътъ за реформите въ Македония, и съ същността на който рапортъ не запозна, скръ Билиоти, английски генераленъ консулъ въ Солунъ, за да избъгне всъкакви съперничества, възглавява мястълъ, щото на инспекторските постове да се назначаватъ чужденци, взети отъ малкиятъ държави, като: белгийци, латвии и пр. Азъ подемамъ това прѣложение, като такъто, което може, въ нука, да послужи за сръдство, съ което да се отстраниятъ иъкъ мащотии.

Дългата картира на сэръ А. Билиоти въ Истокъ и неговиятъ добъръ изпити същиятъ къмъ Турция са единъ гарантъ за стойността на тия прѣложение.

⁷) Поменати [тъкни].

⁸) Служби съ занаятъ, отъ безъ работа.

Б. си Гр.

Той дава да се разбере, че подозрънката, която ограничава турското правителство, и върхата, що сръщатъ вътре във Европа всичките разкази — върхи или измислени — за турските злоупотребления и жестокости, не позволяватъ на това правителство да се спряти съвъстнически опити на своята поддържка во начини, до които всъщо европейско правителство би се счело във правото си да прибъгне спрямо своята поддържка.

Недно съ туризмът край на посочето отъ злоупотребленията (като катезанки, яко обращение съ затворници и пр.), чието пръвакване е много за склонността на страната, самото присъствие на тъзи инспектори чужденци все поставя турското правителство във положение да иска апелагирането на законите със една оправдата търпост, тъй като инспекторският рапорт, към които Европа ще гърва, ще го гарантира отъ опасността да види фактите изложени по партийни съображения.

Тия бължки са най-много приложими към съдебната властта, създадена отъ правителството на 1896 г., която инспекция достатъчно е само да се събира съ титуларни чужденци за единъ отръбъленъ срокъ съ официалното или официалното съгласие на посъдствата.

Създаванието на специални инспектори за жандармерията и колонията ще даде същътъ резултат, а неподъбъдствата полза, която тъ ще принесатъ, ще биде още по-голяма.

Нищо друго не може толкова скоро да способствува за възстановлението на материалната рълъ към Македония, колкото организирането на една жандармерия, достатъчно многобройна, добри рекрутари и добър платене, които, замъсто да разоряват селките, да им служат за защита противъ разбойниците и противъ четите на революционните комитети. Нъм тук: 1-о Организирането на жандармерията, както го доказва прикъръть съ Критъ, тръбва да стане подъ ражководството на чужденци специалисти; и 2-о безъ единъ бракът и измислени контролъ надъ и съ. какъто само чужденци могатъ да управляватъ стартиъ злоупотребления скоро ще се подновятъ.

Назначението на европейци за официални вължкията изисква да е необходимо условие за практическото приложение на онки финансови реформи, чието неотложност е вече доста доказана. Безъ да се говори за редовното изплащане разходитъ по управлението, което ще обезпечи това назначение, то ще способствува и за усъвършенстването, въ широкъ разуъръ, на тапацината на данъците. Много дълго ще биде да се изброяватъ тукъ нередомостите, които ставатъ сега при събирането на данъците. Ще се ограничи само да цитирамъ нѣколко пасала отъ едно катъло наименование съчинение, което е наистина авторитетно по въпроса (Моравиц: „Les Finances de la Turquie“)*). Ето тия пасали:

„Съдълната практика при оценката на поземелни малъгъ („верги“) странико различава отъ установените правила: всъщъ, който има външтанска връзка съ агенции на фискалътъ, или земе (като плати) да си обезпечи благоволението къмъ, ако да го търпятъ със къща оцънена почти за нищо, тогавъ когато една бракъ се налага търътъ еъ във връзка съоригинализътъ.“

„Още по-странико е системата за събирането недоборитъ. Най-тъдъ да се събира данъчни окладъ на надежда му, фискалътъ къмъ години на редъ не дава никакви привилегии за животъ, ако чака момента, когато данъкователя се готовъ да продаде, да даде подъ къмъ, или да покрайни недвижимости си имотъ. Пръвъ взъръ на дълъг единъ спасътъ отъ заложени дадени, данъкователя предполага да се спогоди . . . единъ дебъл бакшишъ служи като аргументъ къмъ сърдечното съгласие, което скоро се установява съ бирка, и отъ което съгласие само фискалъ страда.“

* Моравиц: Финансите на Турция.

Б. за Пг.

.Данъка „тегелю“ (какъв върху предполагемите печали, върху заплатите и наднищите). Фискалъ остава по никакъ да иматъ иди години, безъ да иска изплащанието му; тукъ изведнъшъ, той излиза отъ своето неизвестство. Данъковиятъ същъ много голъм затруднения да изплатятъ значителни закъснели суми; едък кой си фабрика се вижда изеднашъ лишена отъ една голъма част отъ работници, арестувани защото не са изплатилъ закъснелите даждя (подобно приключение се случи преди възможно дено на раздавача при френската поща въ Солунъ). Същото могло би да се каже и за изборъ „бездължени“ (откупуване отъ посока поважност).

.Налогъ сири оцелява и пр. Всички години, кметовете съставляват единъ списъкъ на говедата въ тъхния районъ. Цифрите, които тъй вписватъ въ този списъкъ, разбира се, зависятъ отъ пръвокартилите прѣговори . . . Впрочемъ, контролъ лесно се избѣга: когато контрольоръ пристигнатъ, говедата се изпращатъ въ широкиятъ взадъмъ на Цивилната листа (които владѣлия, както е извѣстно, са освободени отъ всички избори). Прочее: земедѣлци, кметове, бирници, полети, всички спокойно си дѣлятъ печалбите отъ тая тъхна малка комбинация*.

Десетъци. — Доволно извѣстни са злоупотребленията, произтекащи отъ събирането на десетъци, продавани на публиченъ търгъ. (Моравицъ прави крупна грѣшка по той поводъ, като прѣдолага, че десетъци се продаватъ вкупомъ за цѣлъ наименъ. Закона за десетъци прѣдписва, шото закупването имъ да става за всѣко село поотделно въ съдълъците градъ на казата). Не по-малко истина е, че търговецъ, често възраст, са изборни воради влиянието на закупвачите, които, въ уշърбъ на съкровището, знайтъ да отстраняватъ всѣка конкуренция. Шо се отнася до земедѣлени, той нищо не вечери отъ никакъ търгъ; иль всѣкога той е, който ще плаща направениетъ грѣшки отъ закупника, ако търгъ се е възкачилъ на иѣкъва висока цифра. Азъ знамъ случаи, когато селениетъ са падали по 30% върху реколтата си (вместо 10%). Една личностъ, достойна за вѣрение (игуменката на единъ католически манастиръ), констатирала, че закупника на десетъци иѣръзъ житата у нея съ фалшивъ иѣръзъ; тя разкрила фалшификацията и го накарала да прѣмири съ официалната иѣръзъ; иль съдъдътъ ней селини не посыпалъ да протестира противъ извѣматата.

Азъ още по-многощо е, че земедѣлеща иѣка право да прибере реколтата си, прѣди закупчицътъ на десетъци да е изброялъ припадающите му се спопове. По той начинъ, земедѣлътъ, оставена на открыто поле, се развали; а закупника, който често плаща е и търговецъ, уиче да се възвалзува, за да купи всичко по доля цѣла.

За многобройните иѣстности въ Македония, гдѣто десетъци са предоставени за гарантиране ликвидъ на желѣзниците и се събиратъ отъ Публичния Дългъ, изглежда доста лѣсно да се тури край на тия злоупотребления, като се казаха на управлението на Публичния Дългъ да събира то само и по стопански начинъ десетъци. То би било единъ осътъ отъ най-полезните, отъ чийто резултатъ ще може да се сдължи и за общиятъ иѣръзърятъ.

Горѣзложениятъ кратки данни, чии ми се, достатъчни са, за да докажатъ, че, при единъ методъ на по-правилно събирание съществуващъ въ Турция дългъ, тъй ще могатъ да дадатъ единъ приходъ много по-голъмъ. Контролътъ на чужденците инспектори, които ще внесатъ привилегии на едно строго счетоводство, безъ да попаднатъ подъ иѣстните възможности, ще биде достатъченъ, за да осигури този резултатъ. Отъ друга страна, въздъжливанието на сигурността, чрезъ едно добро функциониране на полициата и на правосъднието, ще увеличи чувствително бюджетните приходи, като усети, въ широки разгъри, производството на страната. Това увеличение на приходите е върхото условие на всички други подобрения, които изисква положението на

ти област. Лъкво би било да се изброятъ на дълго тия подобрения; тълько, безъ върху, какъ може да се пристапи къмъ прилаганието имъ?

Безъ да се влизе въ други подробности, можемо е да се кажатъ нѣколко думи за единъ институтъ, прѣдвиденъ още прѣзъ 1870 г. (1287 г.) въ закона за милинитетъ, който институтъ, при всичката си непосредственна полезностъ за функционирането на административната и полицейската, още никадъ въ Македония не съществува. Думата ми е за „макиентъ“⁹⁾ единъ малък околовийски районъ, промеждът между казата (околовията) и селото.

По настоящемъ, властта е прѣставена въ складището на казата, чието население, въ повечето случаи, е съставено отъ вародности (турци, гърци, аласи),¹⁰⁾ различащи отъ ония които живѣтъ въ вътрѣшността на страната. Благодарение на туй, властта не се намира въ съприкосвяване съ населението на селата, което население, лишено отъ надзоръ и противодѣствие, се подава на влиянието отъ бълг. революционни комитети. Учредяванието на вахилѣ ще подобри това положение на работите, като създаде малки единородни райони, въ които ще биде установено едно административно тѣло съ помощта на вѣстната вародностъ. За тая пътъ, достатъчно ще биде прилаганието на правилника отъ 1875 г. (1292 г.), упоменатъ я въ правилниците отъ 1896 г. (чл. 7 до 14). Може да се вѣрка даже, че съставения отъ вѣстни жители институтъ на макиентъ същѣтъ — които съмъ ще избератъ съмъ мюсюрикъ и неговия помощникъ, отъ които върхъ „требва да приказватъ на оная класа, които съставлява болшинството на населението“ (чл. 13 отъ правилника на 1875 г. и чл. 8 отъ правилника на 1896 г.) ще даде на жителите отъ вътрѣшността и едно начало на удовлетворение, за гдѣто до сега тѣ съ биле изключавани отъ всѣко участие въ административните работи. Казватъ, че Солунската вахилѣ се е заетъ напослѣдътъ да приготви разграничението на тия райони. Нека се надѣянъ, че не ще се отлага още за дълго прѣмъ прилаганието на законъ вече оstarялъ, чието турение въ съктъ ще внесе едно твърдѣ шѣнико подобрение въ македонскотъ вѣщти.

Резюмирачки горното, могао би да се зайде до заключението: че критическото положение, въ което се намира днесъ Македония — ако не се желаве, шото то да стане скоро връчка за опасни осложнения — изисква редъ реформи, прѣдназначенни да турятъ край на гравитътъ оплаквания на населението и да създадатъ у тѣхъ извѣстно довѣрие въ бѫдещето.

Този резултатъ не може практически да се постигне чрезъ мѣрки, които иматъ само цѣлътъ да гарантиратъ прилаганието на законъ и правилница вече съществуващи въ Турска империя.

Нъ този резултатъ се намира въ зависимостъ:

1-о. Отъ въздажданието на една правилна финансова система, основана върху разливеността на вѣстните бюджетъ отъ оня на централното управление. А тое решеніе не би могълъ редовно да функционира безъ участието на единъ финансова институтъ, какъто е Отоманската Банка или Публичниятъ Дългъ, въ безъ надзора на финансова инспектора, които би трѣбвало да се избератъ измежду чуждѣтъ поданици. И

2-о. Отъ административното турение въ редѣтъ на вахилѣ оная вѣсть, които иль дава закона отъ 1870 г. За тази пътъ: а) вахилѣ ще трѣбва да бидатъ казиначавани за единъ определенъ срокъ — както бѣ прѣдвидѣтъ проектъ за реформи въ

⁹⁾ Кто че ли г. Смята се бърза по тукъ, защото „макиентъ“ съществува въ Мисисипи щатъ, но тълько и не въ широка разпрости, като той иль да еъ далъ — като задължителни административни единици.

¹⁰⁾ Нека въ повечето съмѣтъ градове — дно не въ всички — не живѣтъ българи? Въсъ съ тези съмѣтъ същъ статистикъ у г. Смята е чисто застороженъ.

влиянетъ на Европейска Турция, изработен въ 1890 г. отъ европейската комисия; и б) тъ (валкитъ) ще тръбва да бъде подпомаган — въ упражнението на своето право на общъ контролъ върху разните клоонове на администрацията и правосъдието — отъ инспектори, ползующи се съ нужната независимост и авторитетъ, т. е. също така назначавани за единъ определенъ срокъ, а, при това, и избирани измежду чуждите поданици съ согласието на посоляствата. Защото, само при тия условия, инспекторското тъло ще може да направи на турското правителство двояката услуга: да тури края на голъма част отъ злоупотръблението, и да го защити, съ рапортъ си, отъ всички ложни обвинения, на които то може да стане пръдметъ.

№ 49.

*Маркиз де-Реверсо, посланикъ на Френската република въ Вълна,
до г. Делакасе, министър на външните дъла.*

Вълна. 17 Декември 1902 г.

Новината, съобщена вчера зарань отъ Външните въстиници, относително прѣстоящето посъщение на графа Ламсдорфа, произведе въ тукашния политически свѣтъ толкова изненада, колкото и удовлетворение.

Азъ вече ви казвъ за голъмтъ страхове на австро-унгарското правителство и на общественото мнѣние, причинени отъ евентуалността на едно възстание въ Македония, косто се счита за неминъжно на пролѣтъ. Слабия успѣхъ на първите постъпки, които посланиците съ направили прѣдъ Портата; недѣйствителността на обѣщанията отъ султана реформи; организирането на възстанически чети; — всичко туй не бѣ отъ естество да успокоя духоветъ. Едно тѣсно съгласие между Австралия и Русия било бы единственото срѣдство противъ едно възстание и неговите последствия. Нъ това съгласие излеждаше до сега, като една мечта. Посъщението на графа Ламсдорфа прѣобръща тая мечта въ дѣйствителностъ, и, за туй, то произвежда едно истинско облегчение. Размѣните между двата кабинета възглежда признаваха нуждата отъ общи военни действия; и тъ не опредѣляха начинъ на дѣйствие. Допешата на В. Прѣвъзходителство до нашето посъщество въ Петербургъ, съобщена на руския императоръ и удобрена отъ него, не само създава почва за разискване, иъ и улесни изработването на единъ общъ и практически планъ, който би могътъ да биде поддержанъ и отъ другите Сили. Такъвъ ще биде цѣльта, и, вървай, резултата отъ самодъянето на австрійски и руски министри.

Реверсо.

№ 50.

*Г-нъ Балстъ, управляющъ посольството на Франция въ Цариградъ,
до г. Делакасе, министър на външните дъла.*

Пари. 30 Декември 1902 г.

При всичките успокоятелни съобщения, положението на македонското население си остава едно отъ най-плътните. Руския посланикъ, когото видѣхъ вчера доста излагало, каза ми, че той е буквально засланъ съ твърдъ обстоятелства оправданията, които иматъ за причина злоупотръблението и ограбванията, вършили отъ войската и администрацията. Особено са се отличиле албанците, които съставляват единъ отъ полковете квартиращи въ Македония: тъ се прѣдавали непрѣстано на насилни, които



препомнят съни от 1876 г. Г-нъ Зиновьев не се упомява да подава на Портата воли, въ които той отбърква, единъ во единъ, всичките факти строго профирани от него, въ които си воли той иска наказанието имъ.

Съобщиха ми съвсемъ изцялъчните от рапорта на г-жа Балашева, жена на руски агент въ София, съставенъ същъ посъщността, което ти е направила въ статьята на македонските българи при Рилския манастиръ. Този рапорт дава такива подробности върху изтезанието, на които са биле подвергнати от страна на турските иноземци от тия българи, чото разширятето на тях водородности не може да не възбуди още повече високиятъ и желаниятъ за отъмнение у българското място.

От друга страна, всички съдъжания, които получаватъ каграво, доказватъ, че не се върши нищо, което би могло да биде приятно на християните и неправдите на турците. Така на пр.: върховниятъ комисаръ, Христънъ Хаджи паша, бѣ пръвъзложилъ уволнението на извънство чиновници, военниески агенти и гражданска чиновници, провинени въ голямъ насилствъ; това пръвъзложение било у добруно отъ комисаря, които застана при Портата възь пръвъзлатството на Феризъ паша: *) ала пръвъзление въ Пашата, то остана безъ отговоръ и уваженитетъ въ него лице спомощно продължава своятъ походъ.

Къмъ своя търгът интересъ рапортъ от 15-и Декемврий, изпратенъ единъръменно, въ министерството, и въ походството, нашия консулъ въ Солунъ е представилъ една задъска относително реформите, които е желателно, споредъ него, да се въведатъ въ Македония.

Първата отъ тия реформи е въвеждането на една правилна финансова система, основана върху раздробността на възстановките бюджети отъ они на централното управление — система, чието функциониране би било обезпечено посръдствомъ контролъ на една независима властъ, каквато е Отоманската банка.

Идеятъ на г. Стеть върху финансовите реформи, съ въкомъ малки отстъпки, същъ, които тъйли същъ тукъ изловъдъ. Особенно съ съгласъ всички въ едно: че, каквато и да бъде изграденъ итърия, които би въвежди въ Македония едно добро финансово управление, тъ ще бъде същъ илюзория, ако тръбва да се прилагатъ на итърия отъ турските чиновници, пръвъзставени сами на себе си; единъ контролъ на търгъ е абсолютно необходимъ.

А този контролъ е вече прилаганъ въ сегашното законодателство: чл. 13 отъ акта, съ който е дадена концесията на Отоманската банка, гласи, че „ти ще изпълни обзаностите за главенъ конченникъ на Турската империя“; правилника пакъ, който е прибавенъ къмъ този актъ на концесията, опредълътъ условията, при които Банката ще събира недоборите и ще посръща изплащанието. За да може да възъде въ сила този правилникъ въ Македония, доста ще бъде Банката да отвори свои клонове въ съдъзаниетъ гръжове за възстановкѣ, гдъто ти нѣма сега такива“). Може да се пръвъзлага, че ти не ще се откаже да стори туй, защото ти склонъ да отвори подобни клонове въ Кастамбъъ и Коня вордъи службата на руското военно обезщетение, гарантърило отчасти съ приходите отъ тия дади възмета, съ които служба Банката е изтоварена.

Еднашъ Балъстъ.

*) Съз. въвътъ външр.

**) Отоманската банка тън същъ за Македония само въ Солунъ.

Б. на Пр.



№ 51.

*Маркизъ де-Реверсо, посланикъ на Френската република въ Виена,
до г. Делкасъ, министъ на външните дъла.*

Виена, 31 Декември 1902 г.

Графъ Лансдорфъ, пристигналъ вчера тукъ, и да, още вчера заради, дълго свидение, изпърво съ графа Голуховски, а отпослѣ и съ императора, въ което съществува, тѣ съ размѣнили своите мисли: 1-о, върху необходимостта да се подобри службата на християните въ Македония; и 2-о, върху най-пригодните срѣдства, за да се добие той резултатъ, безъ да се измѣнява въ никошо *status quo*-то, и безъ да се постъга на суверенитетъ правва на Султана върху тази областъ отъ неговата империя.

Графъ Лансдорфъ благопожела самъ да ми даде съведеніята, които слѣдватъ. Разговорите му съ императора и съ графа Голуховски убедили съ го въ сходството на неговия възгледъ съ тѣхните върху нуждата да се улесни Султана съ реформи, които той не би могълъ да отхвърли, и които би го успокоилъ върху почитанието на неговите права. Тези реформи ще се отнасятъ до събирането на десетъцетъ и до прѣустройство на жандармерията, въ които християните дѣйствително би биле пристигни безъ да бъдатъ задължени да знаятъ да четатъ и пишатъ по турска. Послѣ като гаранции за изпълнението на тия реформи, ще трѣбва, щото администратора, делегиранъ отъ Султана, да има доста независима пълномощия, за да може да вземе върху си отговорността за своята служба, и да може избра за свои сътрудници хора, които би зависели изключително отъ него.

Такива са основите, върху които се е постигнато съгласие съ австро-германското правителство, и които напълно отговарятъ на възгледите отъ В. Прѣвъходителство.

Графъ Голуховски, когото ей-сега видяхъ, ми подтвърди, че той е съвършено съгласенъ съ своя руски колега върху принципъ и срѣдствата на една акция въ Цариградъ.

Реверсо.

№ 52.

Г-нъ Делкасъ, министъ на външните дъла, до г. Баптизъ, управляющъ посолството на Франция въ Цариградъ.

Перникъ, 3 Януари 1903 г.

По заповѣдъ на своето правителство, турския посланикъ изказа желанието да узнае, какъ правителството на Републиката съвърши положението на Македония, което положение, каза Мюнхъ бей, живо интересува В. Порта. Отговори му се, че е вече време за Турция да приложи въ Македония реформи, толкова значителни и толкова пълни, колкото е възможно. Ако тя продължава да упорствува въ инициативата си, възбуденитетъ на населението ще възстанови, источниятъ въпрос рискува да се открие, и неговото разрешение, както винаги, ще бъде разположението на Турция.

Нѣколко административни и финансови реформи бидоха представени на Турция:

Най-напрѣдъ, изборътъ на единъ добър главенъ управителъ, който ще трѣбва да се назначи за нѣколко години, за да бъде независимъ и да има истински авторитетъ върху всичките чиновници, които не ще могатъ да се прѣнисватъ съ Цариградъ, освѣтъ посрѣдствомъ него.

Начинътъ за събирането на десетъцетъ трѣбвало би да бъде сериозно уреденъ, строго контролиранъ, и селищата да бъде запазенъ отъ всѣко надзорнание пари.



Всъщност тръбва да има своя особена бюджета по всяка, който да пръврати уставовения до сега обичай, въ слава на който Панчаретъ или централното управление въ Цариградъ изтегля направо областните суми чрез „хазарета“. Областните приходи ще покриват областните разходи, и само излишъкът, ако има такъв, ще отиват за хържалета.

Жандармерията ще тръбва да се пръвъстрои⁹⁾ и да се извърши достатъчно и редовно; тя ще тръбва да биде съставена от християни и мюсюлмани въ една пропорция, аналогична съ онки на населението въ областта, и ще да има на чело европейски начальници.

Бирочетъ, не само жандармерията, иъ и администрацията, правосъдието и финансите ще тръбва да се подложат на съща европейска инспекция.

Отъ друга страна, забъръза се из турския посланикъ, че управляемият Съветъ на Публичния Дългъ и из тютюневата монополъ доказва, че турците са способни да стават добри служещи подъ раждомството на европейците.

Мюнгаръ бей все още отъ разчитъ тия указания и заявя, че ще ги направи прѣимъстъ на единъ разпорът, който неговото правительство му е поисквало да изпрати въ Цариградъ по този въпросъ.

Данасъ.

СЪДЪРЖАНИЕ

Номер №	УКАЗАНИЕ НА ПИСМАТА	Дати	Страница
1	Г-нъ де-Монтебелло до г. Делаке	28 Февруари 1902	1
2 де-Вошко	1 Март . . .	1
3 Макс Шублик . . .	4	2
4 Констанъ до . . .	6	4
5 де-Реверсо	9	5
6 де-ла-Булакнеръ . . .	10	5
7 Делаке до де-Монтебелло	13	6
	Приложение.	12	7
8	Г-нъ Делаке до де-ла-Булакнеръ . . .	13	7
9 Констанъ Делаке	17	8
10 де-ла-Булакнеръ	23	8
11 де-Монтебелло до	27	8
12 Констанъ	7 Април . . .	9
13 Делаке де-Монтебелло	11	10
14 де-ла-Булакнеръ	12	10
15 констанъ	13	11
16 де-Монтебелло Делаке	15	11
17 де-ла-Булакнеръ	16	12
18 Делаке до Констанъ	21	13
	Приложение.	16	13
19	Г-нъ Констанъ до г. Делаке	5 Май . . .	13
	Приложение: Г-нъ Констанъ до		
	Телефонъ пиши	29 Април . . .	14
20 де-Реверсо до г. Делаке	13	14
21 Бонарде	16 Юни . . .	14
22 Бонъ	29	15
23 Бонарде	13 Август . . .	16
24	27	16
25 Констанъ	6 Октомври . . .	17



№	УКАЗАНИЕ НА ПИСМАТА	Дати	Страница
26	Г-ън Бонаде до г. Делакас	7 Октомврий 1902	18
27	. Делакас . . Констанъ	14	18
28	. Стеть . . Делакас	15	19
29	. Констанъ	18	20
30	. Делакас до посажанишъ на Френската република въ Петрбургъ, Лондонъ, Цариградъ, Берлинъ, Вена и при Н. В. Италианският крал	20 18	20 21
	<i>Приложение: Първия записка</i>		
31	Г-ън де-Люиниеръ до г. Делакас	20	21
32	. Стеть	28	22
33	. Делакас . . . Бутиронъ	30	24
34 де-Люиниеръ	30	25
35	. Балстъ . . . Делакас	4 Ноемврий	25
36	19	26
37	. Бонаде	19	27
38	. де-Реверсо	20	28
39	. Делакас . . . Бутиронъ	27	28
40 Балстъ	1 Декемврий	30
41	. Балстъ . . . Делакас	1	30
	<i>Приложение: Наставления относително въздействието на Европейска Турция</i>		32
42	Г-ън Стеть до г. Делакас	3	35
43	. Бонаде	3	37
44	. Бутиронъ	3	38
45	. Балстъ	9	38
	<i>Приложение.</i>		39
46	Г-ън Делакас до г. Бутиронъ	11	39
47	. Балстъ . . . Делакас	15	40
48	. Стеть	15	40
	<i>Приложение: Записка относително реформите, които трябва да се въведат във Македония</i>		42
49	Г-ън де-Реверсо до г. Делакас	17	50
50	. Балстъ	30	50
51	. де-Реверсо	31	52
52	. Делакас . . . Балстъ	3 Януари 1903	52



—
Цъна 80 стотинки.
—

